

การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาที่วิกลจริตในชั้นสอบสวน

2.1 หลักเกณฑ์และแนวคิดของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.1.1 ลักษณะและวัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ เพราะเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมายอาญาสารบัญญัติหรือกฎหมายอาญา กล่าวคือว่า กฎหมายอาญากำหนดหลักเกณฑ์ว่าการกระทำใด เป็นการกระทำที่ควรระวางโทษ หรือต้องใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดหลักเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมายอาญาอีกทอดหนึ่ง¹

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นจะบัญญัติถึงขอบเขตอำนาจของเจ้าพนักงานเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาคดี หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาคดี เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิด และการลงโทษผู้กระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญา หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาคดี เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ต้องยึดหลักความเป็นธรรม ทุก ๆ คน จะได้รับการปฏิบัติ เท่าเทียมและเสมอภาคทั่วหน้ากัน ทั้งนี้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงมีบทบัญญัติมากมายหลายล้ากับและค่อนข้างซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักยุติธรรมและเป็นหลักประกันสำหรับผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ต้องถูกศาลพิพากษาลงโทษอย่างไม่ยุติธรรม ตลอดจนการอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษานั้นด้วย²

¹คดีต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528), หน้า 2.

²อุส่าห์ โกมลปานิก, "สาระสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา," ใน กฎหมายวิธีสบัญญัติ 3 หน่วยที่ 1-7 (กรุงเทพมหานคร: วิคเตอร์ เพาเวอร์ พอยท์, 2528), หน้า 7.

สำหรับวัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น มีผู้ให้ข้อสรุปไว้หลาย
ท่าน เช่น

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย สรุปว่าวัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา ก็คือ การพยายามให้คู่ต่อสู้กระทำผิดมาฟ้องร้องต่อศาล และให้มีการพิจารณา
พิพากษาผู้กระทำผิดความผิด โดยเที่ยงธรรมที่สุด³

อาจารย์ อู่สำหิ โกมลปานิก ได้สรุปว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามี
วัตถุประสงค์เพื่อ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการสืบค้นหาคู่ต่อสู้กระทำผิดที่แท้จริงให้
ได้อย่างรวดเร็ว และพิพากษาลงโทษอย่างแน่นอนแก่ผู้ผิด เมื่อกฎหมายอาญา หรือคุ้มครอง
สังคม ในขณะที่เดียวกันก็มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลมิให้ถูกจับอย่างไม่เป็นธรรม และ
แม้บุคคลได้กระทำความผิดก็จะต้องไม่ถูกฟ้องหรือไม่รับการพิจารณาอย่างไม่ยุติธรรม⁴

ศาสตราจารย์ คณิง ภาไชย ได้กล่าวว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามี
วัตถุประสงค์ทั้งในการปราบปรามลงโทษผู้กระทำผิด และในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ
เอกชนผู้ถูกกล่าวหาฟ้องร้อง⁵

นอกจากนี้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของบางประเทศได้มีการบัญญัติถึง
วัตถุประสงค์ของกฎหมายไว้อย่างชัดเจน เช่น

³หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ศึกษาทาง
คำพิพากษาศาลฎีกา, (พระนคร: โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2507), หน้า 10.

⁴อู่สำหิ โกมลปานิก, "สาระสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,"
หน้า 10-12.

⁵คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไข
เพิ่มเติมโดย ณรงค์ ใจหาญ (กรุงเทพมหานคร: มิตรรากการพิมพ์, 2530), หน้า 1.

วัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไซเวียต ตามมาตรา 2 คือ "การ เปิด แยกการกระทำความผิดโดยรวดเร็วและสมบูรณ์ การจับตัวผู้กระทำความผิดและการประกันการใช้กฎหมายที่ถูกต้อง เพื่อว่าทุกคนที่กระทำผิดจะถูกลงโทษที่ยุติธรรม และมีมี ผู้ใดสักคน เดียวที่ไม่ได้กระทำความผิดจะต้องถูกนำตัวมาให้รับผิดทางอาญา และถูกพิพากษาลงโทษ"⁶

และตามมาตรา 1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น คือ "ที่จะทำให้ข้อเท็จจริงของกรณีแจ่มแจ้ง ตลอดจนไขและบังคับกฎหมายอาญาและระเบียบต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับคดีอาญาโดยถูกต้องและรวดเร็ว ในขณะที่เกี่ยวกับจะต้องคำนึงอย่างเต็มที่ ซึ่งการดำรงไว้ซึ่งสวัสดิภาพสาธารณะ และหลักประกันสิทธิมนุษยชนอัน เป็นมูลฐานของ เอกชน"⁷

ตามที่กล่าวมานี้ พอจะสรุปได้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อ นำตัวผู้กระทำความผิดมารับการพิพากษาพิพากษาลงโทษอย่างรวดเร็วและแน่นอน ในขณะที่เกี่ยวกับก็คุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดด้วย

2.1.2 หลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ การแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคือออกจากกัน ในองค์กรในการดำเนินคดีอาญา ที่ต่างหากจากกัน เป็นผู้กระทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาและจำเลย โต้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ในการดำเนินคดีอาญาจึงให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ต้องหาและจำเลย และห้ามการดำเนินกระบวนการโดยมิชอบ⁸ ดังนั้นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁶ หุค แสงอุทัย, "เอกสารประกอบการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา," ชุดที่ 1 22 กรกฎาคม 2506.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 6-7.

จึงมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ เช่น^{9, 10} หลักการความเป็นคดีอาญาโดยรัฐ,¹¹ หลักค้นหาความจริง,¹² หลักฟังความทุกฝ่าย,¹³ หลักวาจา,¹⁴ หลักพยานโดยตรง,¹⁵ หลักเปิดเผย,¹⁶ หลักความอิสระในการชี้หน้าพยานหลักฐาน,¹⁷ และหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย¹⁸ เป็นต้น ซึ่งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จะทำให้การใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นไป ความวัตถุประสงค์คือ มีประสิทธิภาพในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ. ในขณะที่เดียวกัน ก็คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา และจำเลย พร้อมทั้งยังให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาและจำเลย ในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ด้วยเช่นกัน สำหรับกรณีที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นปัญหาในทาง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ และโอกาสในการต่อสู้คดีของ ผู้ต้องหาและจำเลย คือ เรื่องการความเป็นคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาและจำเลยที่วิกลจริต

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-11.

¹⁰ หยุค แสงอุทัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ศึกษาทางคำพิพากษาศาลฎีกา, หน้า 13-20.

¹¹ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32.

¹² กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131, 143.

¹³ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134, 138, 158(5), 172.

¹⁴ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 11, 172, 237.

¹⁵ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229, 243.

¹⁶ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172.

¹⁷ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคแรก.

¹⁸ กฎประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง.

2.2 ความหมายของคำว่า "วิกลจริต"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 บัญญัติว่า "ในระหว่างทำการสอบสวน ใ้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณีสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจไ้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาล เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้กสอบสวน ใ้ส่วนมูลฟ้อง หรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้างหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อนุบาลที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาถ้าไ้ความแต่จะ เห็นสมควร

กรณีที่ศาลลงกการ ใ้ส่วนมูลฟ้องหรือพิจารณาคังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่ง จำหน่ายคดี เสียชั่วคราวก็ไ้"

จากถ้อยคำในค้วบทนี้ จะเห็นไ้ว่ากรณีที่จะมีการงกการสอบสวนหรือการพิจารณา คามาตรา นั้น นั้น จะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ฉะนั้นในการศึกษา เรื่องการค้าเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาและจำเลยที่วิกลจริตนั้นจะต้อง ทำความ เข้าใจกับ เงื่อนไขทั้งสองประการนี้ค้ว ซึ่งสำหรับในหัวข้อนี้จะเป็นการกล่าวถึง ความหมายของคำว่า "วิกลจริต"

คำว่า "วิกลจริต" นั้นมีปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ ทั้งในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา นอกจากที่มีอยู่ในมาตรา 14 ที่กล่าวไปแล้ว¹⁹ ในประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์²⁰ ส่วนในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 นั้น แม้จะใช้คำว่า "จิตบกพร่อง"

¹⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6, 246, 248.

²⁰ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29, 32, 429, 1449, 1464, 1516(7), 1519, 1610, 1600, 1670, 1687, 1703, 1718(2).

"โรคจิต", "จิตฟื้นเพื่อน" มิได้ใช้คำว่า "วิกลจริต" โดยตรงก็ตาม แต่เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป รวมทั้งในคำราชทานกฎหมาย²¹ว่า มาตรา 65 นี้เป็นเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต²² แต่แม้ในกฎหมายต่าง ๆ จะได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องความวิกลจริต แต่ก็มีได้มีกฎหมายฉบับใดที่ให้คำจำกัดความของคำว่า "วิกลจริต" ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในความหมายและขอบเขตของคำ ๆ นี้อย่างชัดเจนถูกต้องตรงกัน นอกจากนี้ที่ผ่านมาก็ยังไม่ปรากฏว่ามีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ให้คำจำกัดความของความวิกลจริต จะมีก็แต่เพียงวินิจฉัยในลักษณะหรืออาการบางประการว่า ถือว่าวิกลจริตหรือไม่เท่านั้น²³

และเมื่อมาพิจารณาคำว่า "วิกลจริต" ในคัมภีร์ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เป็นภาษาอังกฤษแล้ว มีข้อสังเกตอยู่ว่า คำว่า "วิกลจริต" ที่มีบัญญัติอยู่ในมาตรา 14 นั้น ภาษาอังกฤษใช้คำว่า "unsound mind" แต่คำว่า "วิกลจริต" ที่มาตรายู่ในมาตรา 246 และ 248 นั้น คัมภีร์ประมวลวิธีพิจารณาความอาญาที่เป็นภาษาอังกฤษกลับใช้คำว่า "insane" ซึ่งคำศัพท์ภาษาอังกฤษทั้งสองคำนี้หากจะได้อธิบายจากความหมายตามที่ได้อธิบายไว้ใน Black's Law Dictionary แล้ว จะพบว่าบุคคลที่ unsound mind นั้น หมายถึง "บุคคลผู้ซึ่งมีความผิดปกติทางจิตใจนั้นไม่สามารถที่จะควบคุมตนเองหรือจัดการงานของตนได้" ดังนั้นศัพท์คำนี้จึงครอบคลุมไปถึง insane person

²¹จิตติ คิงศกทิพย์, กฎหมายอาญาภาค 1, ตอนที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 7, ตอนที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2525), หน้า 719-740.

เกียรติชจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2528), หน้า 299-306, 325-326. และ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 235-237.

²²นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 48, 95, 297(1), 307, 308, 373.

²³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1645/2520, 1111/2498, 409/2509.

ซึ่งมันยังคงมีอยู่ในกรณีที่เป็นกรขาดความสามารถในการใช้เหตุผลที่จำเป็น หรือในกรณีที่บุคคลไม่มีความสามารถในการเข้าใจ และกระทำการใด ๆ ใดด้วยคุณพิณิจในกิจวัตรปกติธรรมดา อนึ่งศัพท์คำนี้มีใช้ศัพท์ทางกฎหมาย"²⁴

ส่วนคำว่า "insane" นั้น ตาม Black's Law Dictionary ได้อธิบายไว้ว่า "คำนี้เป็นศัพท์ในทางสังคม และในทางกฎหมายมากกว่าทางการแพทย์ และชี้ให้เห็นถึงสภาพที่แสดงว่า บุคคลที่มีอาการ เช่นนั้นไม่เหมาะสมที่จะมีอิสระในการกระทำ เนื่องจากความไม่น่าไว้วางใจในอาการที่มีลักษณะ เป็นอันตรายแก่ตนเอง และผู้อื่น คำ ๆ นี้มีความหมายที่เป็นลักษณะเกี่ยวกับความเจ็บป่วยทางจิต (mental illness) หรือ โรครจิต (psychosis) ในทางกฎหมาย ศัพท์คำนี้ใช้ เพื่อแสดงถึงระดับของความเจ็บป่วยทางจิตที่จะยกเว้นความรับผิดชอบตามกฎหมาย หรือทำให้ไร้ความสามารถตามกฎหมาย"²⁵

แม้ว่าการอธิบายความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ใน Black's Law Dictionary นั้น จะ เป็นกวีอธิบายความหมายตามหลักกฎหมาย และตามคำวินิจฉัยของศาลที่ใช้ในสหรัฐอเมริกาก็ตาม ซึ่งการนิยามความหมายของคำภาษาไทยในกฎหมายของไทยก็ต้องให้คำนิยามตามหลักภาษาและหลักกฎหมายของไทย แต่การที่นำคำอธิบายศัพท์ภาษาอังกฤษมาพิจารณาก็จะเป็นการช่วยในการทำความเข้าใจถึงความหมายและการใช้คำเหล่านั้นได้พอสมควร ซึ่งเป็นประโยชน์อยู่ไม่น้อยจึงได้นำมากล่าวไว้ข้างต้นนี้

²⁴ unsound mind. - Non-legal term referring to one who from infirmity of mind is incapable of managing himself or his affairs. The term, therefore, include insane persons. It exists where there is an essential privation of the reasoning faculties, or where a person is incapable of understanding and acting with discretion in the ordinary affair of life. (Henry Campbell Black, Black's Law Dictionary, 5th ed. (St. Paul Minn. : West Publishing Co., 1979), p. 1380.

²⁵ Ibid, p. 714.

ซึ่งแม้จะได้พิจารณาความหมายของคำว่า "วิกลจริต" ตามต้นร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เป็นภาษาอังกฤษด้วยก็ดีแล้วนี้ ก็ยังมีอาจที่จะเข้าใจได้ว่ามีความหมายที่แน่นอนอย่างไร

เมื่อกลับมาพิจารณาตามหลักภาษาไทยในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ซึ่งได้ให้ความหมายว่า "วิกลจริต" หมายถึง "มีความประพฤติกหรือกิริยาผิดปกติเพราะสติวิปลาส"²⁶ "สติ" หมายถึง "ความรู้สึก"²⁷ และคำว่า "วิปลาส" หมายถึง "ที่คลาดเคลื่อนไปจากสามัญธรรมดา"²⁸ รวมความได้ว่า "วิกลจริต" หมายถึง "มีความประพฤติกหรือกิริยาผิดปกติเพราะความรู้สึกที่คลาดเคลื่อนไปจากสามัญธรรมดา" ซึ่งฟังดูแล้ว ก็ยังไม่อาจที่จะนำมาใช้ เป็นหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายได้อย่างชัดเจน แม้ว่าในทางการแพทย์จะสามารถนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมา เทียบเคียงกับโรคทางจิตเวชได้ก็ตาม

เนื่องจากเรื่องความวิกลจริต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากความผิดปกติของร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทางการแพทย์ การศึกษา ในเรื่องนี้จึงควรจะได้ทำความเข้าใจกับโรคต่าง ๆ ในทางจิตเวชศาสตร์ เป็นเบื้องต้นเสียก่อน เพื่อเป็นการช่วยในการวินิจฉัยในทางกฎหมายต่อไป

ในทางการแพทย์คำว่า "โรคทางจิตเวช" (Psychiatric illness or mental disorders) นั้นหมายถึงโรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับจิตใจ และจิตใจนั้นก็หมายถึงส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิด อารมณ์ ความรู้สึก บุคลิกภาพ ความจำ สติปัญญา การรับรู้ การรู้จักตนเอง และการตัดสินใจ²⁹ ส่วนการที่จะวินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตชนิดใดนั้น จำเป็น

²⁶ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 741.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 766.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 745.

²⁹ สุวัทนา อารีพรรค, ความผิดปกติทางจิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 1.

อย่างปึงที่จะต้องทราบถึงอาการของโรคทางจิตเสียก่อน อาการของโรคทางจิต เป็นสิ่งที่ผู้ป่วยรู้สึก (subjective) มากกว่าจะเป็นสิ่งที่ตรวจพบได้ (objective) ซึ่งแตกต่างจากอาการของโรคทางกายที่สามารถตรวจพบหรือพิสูจน์ได้ การตรวจผู้ป่วยทางจิตเวชจึงจำเป็นต้องพยายามเข้าใจความรู้สึกของผู้ป่วย เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด เพื่อนำมาใช้ในการวินิจฉัยโรคได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาการทางจิตเวชแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้³⁰

1. ความผิดปกติของพฤติกรรมและการเคลื่อนไหว (Disorder of motor activity)

Tics หมายถึง กล้ามเนื้อกระตุก เช่น ผนังตากระตุกหรือไหล่กระตุก เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันไม่สม่ำเสมอ และเกิดขึ้นเองโดยไม่มีสิ่งกระตุ้นจากภายนอก

Stereotypy เป็นการกระทำซ้ำ ๆ เกิดขึ้นเอง เป็นไปเรื่อย ๆ และสม่ำเสมอ ไม่มีความหมายใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น ลากเท้ากับพื้นคังแซ็ก ๆ หรือ นั่งโยกตัวอยู่ตลอดเวลา

Mannerism เป็น Stereotypy ชนิดหนึ่งแต่แสดงออกในรูปพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การเคลื่อนไหว การเขียน ทำให้เป็นลักษณะเฉพาะตัวของคน ๆ นั้น เป็นอาการที่พบบ่อยในโรคจิตเภท

Negativism ผู้ป่วยมีความรู้สึกต่อต้านทำสิ่งตรงข้ามกับคำสั่ง เช่น บอกให้ผู้ป่วยคลายมือออก ผู้ป่วยกลับกำแน่นขึ้น ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า active negativism

ใน passive negativism ผู้ป่วยนอนอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย เช่น นอนอยู่แต่บนเตียง ไม่ลุกไปอาบน้ำ ไม่ลุกขึ้นรับประทานอาหาร และมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวกลอนน้อย

³⁰รวิวรรณ เถลิงโชค และ สมภพ เรืองตระกูล, "อาการวิทยา" ใน คู่มือจิตเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2520), หน้า 1.

Catalepsy หรือ Posturing ผู้ป่วยอยู่ในท่าแปลก ๆ เป็นเวลานานผิดปกติ โดยผู้ป่วยเกิดอาการขึ้นมาเอง เช่น ชูแขนขึ้นเหนือศีรษะ เป็นเวลานาน ผู้ป่วยจะไม่มีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดลอม แม้เราจะพยายามเปลี่ยนท่า ผู้ป่วยจะคืนกลับมาอยู่ในท่าเดิม

Waxy Flexibility คล้าย catalepsy หมายถึง เมื่อเราจับผู้ป่วยให้อยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง ผู้ป่วยก็คงอยู่ในท่านั้น เป็นเวลานานผิดปกติ

Automatic Obedience เป็นการกระทำตามผู้อื่นโดยไม่ตั้งใจ เช่น ผู้ป่วยเห็นเราหยิบปากกาออกจากกระเป๋าแล้ว ผู้ป่วยจะทำเลียนแบบบ้าง

Catatonic Stuper ผู้ป่วยไม่มีอาการ เคลื่อนไหว เลยรวมทั้งไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดลอม และไม่พูด (mutism) ถ้าผู้ป่วยมีอาการ เคลื่อนไหวมากแบบคลั่ง เรียกว่า catatonic excitement

Rigidity หมายถึง แขนขาหรือลำตัวของผู้ป่วยมีอาการแข็งเกร็ง แม้เราจะพยายามงอแขน หรือขา ผู้ป่วยจะต้านไว้ และคงอยู่ในลักษณะที่แข็งเกร็ง เช่นนั้น เป็นเวลานาน ๆ

Mutism ผู้ป่วยไม่พูดทั้ง ๆ ที่ อวัยวะเกี่ยวกับการพูด เป็นปกติ

Compulsion เป็นการย้ำทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซ้ำ ๆ โดยไม่มีเหตุผล ซึ่งผู้ป่วยก็รู้ว่า เป็นเรื่องไร้สาระ แต่ไม่สามารถชักขึ้นได้ เช่น ล้างมือวันละหลายสิบครั้ง พร้อมกันนั้น ผู้ป่วยจะรู้สึกไม่สบายใจ เครียด และวิตกกังวล บางรายมีอาการเศร้า

Agitation เป็นความรู้สึกพลุ่งพล่านกระวนกระวายอยู่ภายในใจ ทำให้ผู้ป่วยอยู่นิ่งไม่ได้ ต้องผลุกผลุนลุกนั่งอยู่ตลอดเวลา บางเวลาอนก็ไม่สบาย นิ่งก็ไม่สบาย หรือ เดินก็ไม่สบาย เป็นอาการที่ผู้ป่วยรู้สึกทรมาน ผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงร่วมกับอารมณ์เศร้ามาก และนอนไม่หลับ มีโอกาสเสี่ยงกับการฆ่าตัวตายสูง

2. ความผิดปกติในเนื้อหาของความคิด (Disorders of content of thought)

Delusion หรือความคิดหลงผิด เป็นความเชื่อที่ผิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งที่ไม่เป็นความจริง ผู้ป่วยจะเชื่อมั่นอยู่เช่นนั้น และไม่สามารถเปลี่ยนความเชื่อได้อีกด้วย เหตุผลตามธรรมดา เช่น ผู้ป่วยคิดว่าตนเองเป็นพระเจ้า เป็นต้น

Delusion of Persecution ผู้ป่วยหลงผิดคิดไปเองว่า มีคนชู้จะทำร้าย หรือคอยปองร้ายตน เช่น คิดว่ามีคนคอยติดตามไปทุกหนทุกแห่ง เพื่อที่จะทำร้ายตน

Delusion of Control หรือ **Idea of Passivity** ผู้ป่วยมีความคิดว่า มีอำนาจบางอย่างจากภายนอกสามารถควบคุมความคิด และการกระทำของตนได้

Delusion of reference ผู้ป่วยคิดว่ามีคนพูดจาเกี่ยวกับตน หรือเหตุการณ์รอบตัวมีความหมายเกี่ยวกับตน เช่น ผู้ป่วยเห็นคนคุยกันก็คิดว่า เขากำลังพูดเรื่องของตน หรือฟัง เพลงจากวิทยุก็คิดว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับตน

Delusion of Grandeur ผู้ป่วยคิดว่าตัวเอง เป็นคนสำคัญพิเศษธรรมดา หรือมีอำนาจพิเศษ เช่น คิดว่าตนเป็นพระเจ้า หรือร่ำรวย เป็นมหาเศรษฐี

Delusion of Jealousy ผู้ป่วยเกิดความหึงหวงคูครองอย่างรุนแรง จนเป็นความหลงผิดคิดว่าคูครองของตน ไปมีความสัมพันธ์กับคนอื่นหรือมีชู้

Hypochondriacal Delusion หรือ **Somatic Delusion** ผู้ป่วยหลงผิดคิดว่าตนมีโรคทางกายโรคใดโรคหนึ่งหรือหลายโรค เช่น คิดว่าเป็นเนื้องอกในสมอง โดยที่การตรวจร่างกายเป็นปกติ

Delusion of Guilt ผู้ป่วยหลงผิดคิดว่าตนทำความผิดอย่างมากและสมควรถูกลงโทษ มักพบร่วมไปกับอาการซึมเศร้าอย่างรุนแรง

Nihilistic Delusion ผู้ป่วยหลงผิดคิดว่า อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของตนหายไป เช่น ไม่มีหัวใจ ไม่มีสมอง บางครั้งผู้ป่วยรู้สึกว่โลกทั้งโลกได้หายไป บางรายคิดว่าตัวเองได้ตายไปแล้ว

Delusion of Misidentification and Misinterpretation ผู้ป่วยมีความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ และสถานการณ์รอบตัว เช่น เชื่อว่านางพยาบาล คือสายลับของตำรวจ หรือเชื่อว่าตนเอง เป็นหนูตะเภาให้คนอื่นทดลองยา

Thought Broadcasting ผู้ป่วยเชื่อว่า ผู้อื่นสามารถล่วงรู้ความคิดของตนได้

Thought Withdrawl ผู้ป่วยรู้สึกว่ ความคิดของตนหยุดชะงัก เหมือนกับสมองว่างเปล่าไปโดยกะทันหัน

Thought Insertion ผู้ป่วยเชื่อว่า ความคิดที่มีอยู่ไม่ใช่ของตน แต่เป็นความคิดของผู้อื่นใส่เข้ามา

Delusion Perception ผู้ป่วย มองเห็นสิ่ง กระตุ้นตามปกติ แต่มีความคิดว่า สิ่งที่ตนมองเห็นนั้นมีความสำคัญอย่างผิดปกติต่อตัวผู้ป่วย เช่น ผู้ป่วยรายหนึ่งกำลังข้ามถนน เห็นจราจรโบกมือให้สัญญาณ ผู้ป่วย เกิดความคิดขึ้นมาทันทีว่ การที่จราจรโบกมือเช่นนั้นมีความหมายว่ ตน เป็นคนสำคัญในคณะรัฐบาล

Depersonalization ผู้ป่วยรู้สึกว่ ตัวเองผิดปกติไปจากเดิม อาจเป็นรูปร่างทั่วไป หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย เช่น มีความรู้สึกว่แขนขาใหญ่กว่าปกติ หรือใบหน้าซีดหนึ่งเอียง หรือมีความรู้สึกว่ร่างกายขยายใหญ่ขึ้น

Derealization ผู้ป่วยมีความรู้สึกว่ สิ่งแวดล้อมของตัวเอง เปลี่ยนไป เช่น รู้สึกว่ทุกอย่างรอบตัวหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว หรือสิ่งของภายในห้องตั้งไม่ตรงเอียงไปหมด

3. ความผิดปกติของความคิดแบบอื่น (Other disorders of thought)

Loosening of Association ผู้ป่วยจะมีปัญหาในด้านการคิด ซากการเชื่อมโยงของเหตุผล ไม่สามารถลำดับความคิดตามขั้นตอนของเหตุการณ์ คำพูดจะไม่ต่อเนื่องกัน เป็นเรื่องราว

Incoherence คือการพูดจาไม่ต่อเนื่องกัน ซากเป็นห้วง ๆ อาจพูดเป็นคำ ๆ เป็นพยางค์ หรือเป็นประโยคที่ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ฟังแล้วไม่เข้าใจว่ากำลังพูดเรื่องอะไร

Blocking คือการระแแสความคิดของผู้ป่วยหยุดชะงักทันที เพราะความคิดซากหายไปเฉย ๆ หรือมีความคิดอย่างอื่นมาแทรก ทำให้ผู้ป่วยนึกไม่ออกว่า พูดเรื่องอะไรอยู่ก่อน

Neologism คือคำพูดซึ่งผู้ป่วยคิดขึ้นเอง ไม่มีใช้ในภาษาพูดของเรา จะมีความหมาย เฉพาะผู้ป่วยคนเดียว

Perseveration คือคำพูด (หรือการกระทำ) ซ้ำ ๆ ติดต่อกันไป โดยไม่มีความหมาย แม้จะเปลี่ยนไปพูดถึงเรื่องอื่นแล้ว ผู้ป่วยก็ยังคงพูด (หรือกระทำ) ซ้ำ ๆ อยู่เช่นนั้น

Circumstantiality ผู้ป่วยพูดอ้อมค้อมไม่ตรงจุด เพิ่ม เติมรายละเอียดมากเกินไป แต่สุดท้ายก็จบลงได้ใจความตามต้องการ

Tangentiality ผู้ป่วยพูดออกนอกเรื่องราวที่ต้องการจะพูด ทำให้ไม่เข้าใจเรื่องที่ผู้ป่วยพูด

Flight of Ideas หมายถึงผู้ป่วยมีความคิดหลาย ๆ อย่าง เกิดขึ้นรวดเร็วจนพูดเรื่องหนึ่งยังไม่จบก็พูดต่อไปอีกเรื่องหนึ่ง แต่เรื่องดังกล่าวยังคงสัมพันธ์กัน

4. ความผิดปกติของอารมณ์ (Disorders of affect)

Anxiety มีลักษณะที่สำคัญคือ ผู้ป่วยมีความรู้สึกกลัว หรือรู้สึกใจคอไม่สบาย หวากหวั่น วิดกกังวล โดยเกิดขึ้นเอง ไม่ปรากฏสาเหตุหรืออาจมีแต่ไม่สมเหตุผล พร้อมกันนั้นจะมีอาการทางกายร่วมด้วย เช่น ใจสั่น หน้ามืด วิงเวียนศีรษะ แ่นหน้าอก หายใจไม่สะดวก และเจ็บหน้าอก anxiety แตกต่างจากความกลัวธรรมดา (fear) ตรงที่ความกลัวธรรมดามีสาเหตุภายนอกชัดเจน

Panic เป็นอาการคล้าย anxiety แต่มีความรุนแรงมากกว่า ผู้ป่วยจะมีความรู้สึกตื่นตระหนก ตื่นเต้นตกใจ กระวนกระวาย พลุ่พลุ่ผ่านอยู่หนึ่งไม่ไ้ มีความรู้สึกหวากกลัว และวิตกกังวลอย่างมาก ขณะนั้นผู้ป่วยจะไม่สามารถทำงานไ้และนึกคิดอะไรไม่ออก

Phobia คือความกลัวต่อสถานการณ์ หรือวัตถุ ที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ และไม่สมเหตุผล เช่น กลัวที่แคบ หรือกลัวแมว ความกลัวจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ โดยที่ผู้ป่วยไม่สามารถระงับความกลัวนั้นไ้ ทำให้ผู้ป่วยพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งกระตุ้น ที่ทำให้เกิดอาการไม่สบายนี้ ความกลัวดังกล่าวแตกต่างจากความกลัวธรรมดา (fear) เพราะความกลัวธรรมดามีสาเหตุภายนอกให้เห็นไ้ชัดเจน และสมเหตุผล

Euphoria หมายถึงผู้ป่วยมีความรู้สึกสบายผิดปกติ ผู้ป่วยรู้สึกเป็นสุข ทุกสิ่งทุกอย่างดูออกดูใจ และคิงามไปหมด อาจเกิดขึ้นเอง เนื่องจากเป็นโรค หรือเป็นพิษจากยา เช่น ฝิ่น และกัญชา

Apathy ผู้ป่วยมีลักษณะเฉยเมย ไม่แสดงอารมณ์ใด ๆ ออกมาเลย สีน้ามีลักษณะเหมือนคนใส่หน้ากาก (masked face) พร้อมกันนั้นผู้ป่วยจะไม่สนใจสิ่งแวดลอมรอบตัวว่า มีอะไรเกิดขึ้น ปฏิกริยาไ้ตอบมีน้อยมากหรือไม่มีเลย

Inappropriate Affect หมายถึงอารมณ์ของผู้ป่วยที่แสดงออกไม่สอดคล้องกับความคิด และเหตุการณ์ในขณะนั้น เช่น กำลังเล่าสาเหตุการตายของบิดา ซึ่งเพิ่งเสียชีวิต ผู้ป่วยเล่าไปโดยที่สีน้าไม่แสดงความรู้สึก หรือเศร้าโศกเลย แต่กลับหัวเราะบ่อย ๆ พูดคำ หัวเราะคำ

Irritability ผู้ป่วยมีอาการหงุดหงิด ฉุนเฉียวง่ายกว่าธรรมดา โดยที่ตามปกติ เรื่อง เล็กน้อย เพียงเท่านี้ผู้ป่วยจะทนได้ แต่ขณะมีอาการ ผู้ป่วยจะมีอารมณ์โกรธรุนแรงมาก โดยไม่สามารถยับยั้งใจตัวเองได้ อาจ เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท

5. ความผิดปกติของการรับรู้ (Disorders of perception)

Illusion หมายถึงการแปลสิ่งที่พบเห็น หรือได้ยินผิดไปจากความจริง เช่น เห็นเชือกบอกว่า เป็นงู หรือได้ยินเสียงโยโย่ไม่ไหวบอกว่า เป็นเสียง เพลง

Hallucination หมายถึงประสาทหลอน ผู้ป่วยมีการรับรู้ เกิดขึ้นโดยไม่มีสิ่งกระตุ้นจากภายนอก มี 5 ชนิด คือ

- Auditory ผู้ป่วยจะมีหูแว่วได้ยินเสียงจากภายนอก อาจ เป็นเสียงแปลก ๆ หรือคำพูด อาจ เป็นเสียงคน ๆ เดียวหรือหลายคน ผู้ป่วยอาจรับฟัง เฉย ๆ หรือ อาจพูดจาโต้ตอบด้วย

- Visual เป็นภาพหลอน อาจ เห็นเป็นภาพคน สัตว์ สิ่งของ หรือภาพ อย่างเป็นอื่น

- Tactile ผู้ป่วยมีความรู้สึกเหมือนมีอะไรมาไต่ตามตัว บางครั้งรู้สึก ปวดแสบปวดร้อน หรือรู้สึกชู่ชาตามผิวหนัง แขน ขา หรืออวัยวะเพศ

- Olfactory ผู้ป่วยไ้กลิ่นแปลก ๆ มัก เป็นกลิ่นเหม็น เช่น กลิ่นไหม เป็นค่น

- Gustatory รุ้รสแปลก ๆ เช่น ผู้ป่วยรู้สึกว่ามีอาหาร หรือเครื่องดื่ม ที่รับประทานมีรสขมของยาพิษ

6. ความผิดปกติของสติสัมปชัญญะ (Disturbance of consciousness)

สติสัมปชัญญะ (consciousness) หมายถึง ภาวะการรู้สึก ผู้ที่มีสติสัมปชัญญะคือ การรับรู้จะคือ หน้าที่ของประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นปกติ และสามารถนำเอาสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมาสัมพันธ์กับตัวเองได้อย่างถูกต้อง เช่น รู้ว่าตัวเอง เป็นใคร อยู่ที่ไหน เกี่ยวกับ

บุคคลต่าง ๆ รอบตัวอย่างไร เข้าใจคำถามและตอบได้อย่างถูกต้อง อาการของความผิดปกติของสติสัมปชัญญะมี ดังนี้

Confusion ผู้ป่วยมีลักษณะงุนงง สับสน การรับรู้ต่อความเป็นไปรอบ ๆ ตัวจะเลี้ยว และไม่สามารถบอกเวลา สถานที่ และบุคคลได้

Clouding of Consciousness ผู้ป่วยจะมีสติสัมปชัญญะเลือนราง ไม่ชัดเจน การรับรู้ความเป็นไปรอบ ๆ ตัวจะเลี้ยว มีอาการ เชื่องซึม สายตามองอะไรก็ว่างเปล่า ไม่มีสมาธิ และไม่สนใจเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ถ้าได้รับการกระตุ้นผู้ป่วยอาจจะเข้าใจคำถามง่าย ๆ และตอบได้บ้าง

Delirium หรืออาการ เพ้อ มีประสาทหลอน และแปลสภาพผิด ผู้ป่วยจะกระวนกระวาย พลุ่พลุ่ และหวาดกลัวต่อประสาทหลอนและการแปลสภาพผิดที่ตน เห็น

Fluctuation of Consciousness สติสัมปชัญญะของผู้ป่วยไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงในช่วง เวลาของวัน บางเวลาผู้ป่วยรู้ตัวดี บางเวลาสับสน

Distractibility หมายถึงการที่สมาธิของผู้ป่วย เสียไปอย่างมากจนไม่สามารถตั้งใจรับฟัง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ได้นาน มักจะมีสิ่งกระตุ้นจากภายนอกหรือมีความคิดอย่างอื่นมาหันเหความสนใจของผู้ป่วยออกไปนอกเรื่อง

7. ความผิดปกติของความจำ (Disorders of memory)

กระบวนการในความจำแบ่งได้ เป็น การบันทึกความจำ (registration) การคงไว้ซึ่งความจำ (retention) และการฟื้นความจำ (recall) อาการของความผิดปกติของความจำ มีลักษณะดังนี้

Anterograde amnesia คือการสูญเสียความจำภายหลังจากเกิด เหตุการณ์ เช่น นักมวยถูกชกที่ศีรษะอย่างแรงกลางยก แล้วจำเหตุการณ์ตั้งแต่ก่อนนั้นจนหมกยกไม่ได้

Retrograde amnesia คือการสูญเสียความจำก่อนหน้าที่จะเกิด เหตุการณ์ เช่น ผู้ป่วยถูกรถชนหมดสติ แล้วจำเหตุการณ์ที่เกิดก่อนหน้าจะถูกชนไม่ได้ ไม่ทราบว่าคนกำลังจะไปไหนหรือทำอะไรอยู่

Confabulation หมายถึงการที่ผู้ป่วยสูญเสียความจำ โดยเฉพาะความจำที่เพิ่งเกิดขึ้น (recent memory) แล้วผู้ป่วยก็เติมแต่งเรื่องราวขึ้นมาเอง โดยที่ผู้ป่วยไม่ทราบว่าคำตอบนั้นไม่ถูกต้อง เช่น เมื่อถามผู้ป่วยซึ่งอยู่ในโรงพยาบาลว่าตอนเช้าทำอะไร ผู้ป่วยจำไม่ได้ว่าทำอะไร อาจตอบว่าไปกินหมักมา ผู้ป่วยจะรู้สึกว่าคุณคิด และเมื่อบอกความจริงให้ทราบผู้ป่วยจะไม่สนใจ

Deja vu เป็นความรู้สึกว่าได้เคยเห็น หรือรู้จักคุ้นเคยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาก่อน ทั้ง ๆ ที่ผู้ป่วยไม่เคยพบเห็นมาก่อนเลย แต่ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกดังกล่าวขึ้นมาเอง อาการจะเป็นชั่วระยะเวลาสั้น ๆ 2-3 นาที เมื่อเป็นอีกมักจะมีอาการซ้ำเหมือนเดิม

Jamais vu ตรงข้ามกับ deja vu คือผู้ป่วยเคยเห็น เคยรู้จักคุ้นเคยกับสิ่งหนึ่งมาก่อนแล้ว แต่กลับมีความรู้สึกว่าคนไม่เคยพบเห็นมาก่อนเลย

8. ความผิดปกติของสติปัญญา (Disorders of intelligence)³¹

Amentia หมายถึงภาวะการที่สมองหยุด หรือไม่มีการเจริญเติบโตเท่าสมองคนปกติ จึงทำให้ไม่มีสติปัญญา หรือไม่มีความสามารถที่จะเข้าใจ เรียนและจดจำ หรือเกิดการคลั่งคลายปัญหาชีวิตได้

Dementia หมายถึงภาวะการที่สมอง เคยเป็นปกติมาก่อนแล้ว เกิดการเสื่อมไป ซึ่งเกิดจากโรคสมองเอง หรืออาจเป็นผลจากการที่สมองไม่ได้ออกใช้งานอยู่เป็นเวลานาน จึงทำให้ความสามารถในการใช้สติปัญญาลดลง หรือเสื่อมไป

Deterioration เป็นคำที่ใช้อธิบายภาวะการ เสื่อมไปในหน้าที่การทำงานของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ในด้านสติปัญญา อารมณ์ และนิสัย เป็นต้น

³¹สุพัทธ์ พูลเกษ, "อาการวิทยา," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, สุพัฒนา
 เอกชาศิริวงศ์ ณ อยุธยา, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2520),
 หน้า 87-115.

การตรวจวินิจฉัยคนไข้ทางจิตเวชศาสตร์นั้น มีหลักเกณฑ์อย่าง เกี่ยวกับการตรวจโรคทางกาย คือ การหาข้อมูลจากประวัติความเป็นมาของโรค การตรวจอาการและอาการแสดงของผู้ป่วย เพื่อนำมาพิจารณาสาเหตุของโรค แต่วิธีการนั้นแตกต่างกับวิธีการตรวจทางกาย คือใช้การสัมภาษณ์ผู้ป่วย และญาติ เป็นส่วนสำคัญ การตรวจสภาพจิต ก็คือการให้ผู้ป่วยสนองตอบต่อผู้สัมภาษณ์ โดยแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้ป่วย³² นอกจากนี้ผู้ป่วยทางจิตเวชทุกรายต้องผ่านการตรวจร่างกายโดยละเอียดเสมอ เพราะโรคทางกายอาจ เป็นสาเหตุของอาการทางจิตเวชได้ และในบางรายผู้ป่วยมีทั้งโรคทางกายและโรคทางจิตเวชร่วมกันด้วย³³

การจำแนกโรคทางจิตเวชแบ่งตาม DSM-II (diagnostic and statistical manual of mental disorders) ของสมาคมจิตแพทย์แห่งอเมริกา นั้นแบ่งออกได้เป็นกลุ่ม ดังนี้³⁴

1. ปัญญาอ่อน (Mental retardation)

หมายถึงภาวะที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าปกติ ซึ่งมักจะมีสาเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการเจริญเติบโตในวัยเด็ก อันเป็นผลให้ผู้ป่วยมีความสามารถจำกัดในการเรียน ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและมีการเจริญเติบโตไม่สมวัย ผู้ป่วยปัญญาอ่อนนั้น อาจแบ่งออกได้เป็นหลายระดับ ตามระดับเชาวน์ปัญญา (Intelligence Quotien หรือ I.Q.) ได้ดังนี้ คือ

³² ศรีธรรม ธนภูมิ, "การตรวจสภาพจิต," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 148.

³³ พวงทอง อมรลักษณะานนท์, "ความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต," วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 40.

³⁴ สมภพ เรืองตระกูล, คู่มือจิตเวชศาสตร์, หน้า 13-19.

- 1) ปัญญาอ่อนประเภทคาบเส้น (Boderline) มีระดับเชาวน์ปัญญา (I.Q.) ระหว่าง 68-85
- 2) ปัญญาอ่อนประเภทเรียนได้ (Mild) มีระดับเชาวน์ปัญญา (I.Q.) ระหว่าง 52-67
- 3) ปัญญาอ่อนประเภทพอดีกอบรมได้ (Moderate) มีระดับเชาวน์ปัญญา (I.Q.) ระหว่าง 36-51
- 4) ปัญญาอ่อนชนาหนัก (Severe) มีระดับเชาวน์ปัญญา (I.Q.) ระหว่าง 20-35 มีระดับเชาวน์ปัญญาค่ากว่า 20 ลงไป

2. กลุ่มอาการทางจิตเนื่องจากสมองพิการ

เป็นกลุ่มอาการทางจิต เกิดจากการที่สมองมีพยาธิสภาพ มีอาการสำคัญ ดังต่อไปนี้³⁵

- 1) การรู้เวลา สถานที่และบุคคลเสียไป (disorientation) เนื่องจากภาวะการรู้สึกเลือนลาง (clouding of consciousness) ทำให้การรับรู้ต่อความเป็นไปรอบ ๆ ตัวเสีย
- 2) ความจำเสื่อม ไตรระยะแรกจะลืมเหตุการณ์ปัจจุบันก่อน เช่น จำไม่ได้ว่ากินข้าวแล้ว เป็นต้น เมื่ออาการมากขึ้นจึงจะเริ่มลืมเรื่องราวที่ย้อนหลังไปมากขึ้น
- 3) เชาวน์ปัญญาเสื่อม ความสามารถของผู้ป่วยในการใช้ความคิดในเรื่องต่าง ๆ จะเสียไป เช่น การคำนวณ การใช้เหตุผล และการแก้ปัญหา
- 4) อารมณ์ของผู้ป่วยจะอ่อนไหวเปลี่ยนแปลงง่ายจากอารมณ์หนึ่งไปอีกอย่างหนึ่ง อาจเรียกว่า มีลักษณะคล้ายอารมณ์ของ เด็กทารก

³⁵สมภพ เรื่องตระกูล, "กลุ่มอาการทางสมอง," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 276.

5) การรู้จักตนเอง (insight) เสียจนผู้ป่วยไม่ทราบว่าตนไม่สบาย

ผู้ป่วยที่เป็นโรคนี้อาจมีอาการโรคจิต (psychosis) เช่น ความคิดหลงผิดและประสาทหลอนหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีอาการโรคจิตด้วยก็ให้เรียกว่า OBS with psychosis แต่ถ้าไม่มีอาการโรคจิตเรียกว่า OBS without psychosis

การที่จะวินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตด้วยหรือไม่เน้นให้หลักสามประการ คือ ประการแรก ผู้ป่วยมีการรับรู้ (perception) ความคิดความเชื่อที่ผิดไปจากหลักความเป็นจริง (out of reality) เช่น มีประสาทหลอนหรือหลงผิดคิดว่าในร่างกายมีปลาน้ำมึก, เข็ม, ก้อน, งู วิ่งไปวิ่งมาตามกระแสโลหิต เป็นต้น ประการที่สอง ผู้ป่วยที่เป็นโรคจิตมีพฤติกรรมเปลี่ยนไป หรือมีพฤติกรรมแปลก ๆ เช่น นั่งทุกคนเดี่ยว บางครั้งหัวเราะ บางครั้งก็ร้องไห้ โดยไม่มีเหตุผล และ ประการสุดท้าย ผู้ป่วยไม่คิดว่าตนเองป่วยหรือผิดปกติ

3. โรคจิตเภท (Schizophrenia)

โรคจิตเภทเป็นโรคจิตที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ (1) มีความผิดปกติของรูปแบบของความคิด (2) มีอาการหลงผิด (3) มีประสาทหลอน (4) พฤติกรรมของผู้ป่วยผิดปกติ (5) มีอารมณ์แบบเฉยเมย (apathy) หรือการแสดงอารมณ์ไม่สมเหตุสมผล คือ เหตุการณ์ในขณะนั้น (inappropriate) (6) การรู้จักตนเอง (insight) ของผู้ป่วยจะเสีย (7) อาการของโรคมักจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ค่อยเป็นค่อยไป

โรคจิตเภทแบ่งเป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้³⁶

1) Simple type มีลักษณะสำคัญคือ ซากความสนใจในมนุษย์สัมพันธ์ และโลกภายนอก บุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปในทางเลื่อม อารมณ์เป็นแบบเฉยเมย (apathy or indifference) ทั้งเลือนลอยไม่เป็นเรื่อง เป็นราว ผู้ป่วยมีแนวโน้มว่าจะถอยกลับเป็นเด็กไปเรื่อย ๆ

³⁶มงคล ม.ศรีโสภาค, "โรคจิตเภท," ใน คำวินิจฉัยเวชศาสตร์, หน้า 313-314.

2) Hebephrenic type มีลักษณะสำคัญคือ อารมณ์จะตื่น และไม่เหมาะสม หัวเราะบ่อย ๆ ชอบเพ้อฝันไปตามความต้องการ และคิดไม่ติดต่อกัน ส่วนความหลงผิดอาจจะ เป็นเรื่อง เป็นราวก็ได้ ผู้ป่วยพวกนี้พบบ่อยที่เก็บตัวมากขึ้น ซากความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มีแนวโน้มที่จะถอยหลังกลับไปสู่วัยทารก

3) Paranoid type มีความหวาดระแวง และมีความรู้สึกชา ความไว้วางใจในบุคคลอื่น โกรธเกินกว่าเหตุ อารมณ์ชาเย็น แต่มีแนวโน้มที่จะเกิดความรู้สึกเสียใจ ซึมเศร้า ชอบหาเรื่องฟ้องร้อง คิดว่าคนอื่นชอบพูดถึงตัว และอาจคิดว่าตัวเองเจ็บป่วยทางกาย ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ป่วย สำหรับจิตเภทระแวงนี้จะพบว่าการหลงผิดที่ติดต่อกัน เป็นเรื่อง เป็นราวหรืออาจจะมีความแตกแยกของบุคลิกภาพเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

4) Catatonic type มีความผิดปกติของการเคลื่อนไหวร่างกาย ส่วนมากมักจะเคลื่อนไหวน้อยลง แต่อาจจะออกมาในรูปเคลื่อนไหวมากเกินไป และเอะอะก็ไ้ การที่ผู้ป่วยวุ่นวายไม่ได้เกิดจากสิ่งเร้าภายนอก ผู้ป่วยทำไปโดยไม่ได้ตั้งใจ ยั้งใจไม่ได้ และไม่อาจทราบล่วงหน้าได้ว่าผู้ป่วยจะเอะอะเมื่อใด เช่น ผู้ป่วยอาจจะออกวิ่งโดยไม่มีวัตถุประสงค์เลย ออกไปโดยไม่หลับนอน ไม่พักผ่อน ไม่กินอาหาร อาจจะชาน้ำ และอ่อนเพลียมาก

5) Schizo-Affective type จะมีอาการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์อย่างมาก ไม่ว่าจะอารมณ์สนุกหรือเศร้า มีลักษณะของความคิดแบบจิตเภท ผู้ป่วยมีแนวโน้มที่จะไม่เชื่อความเป็นจริง ไปจนถึงขั้นมีท่าทางแปลก ๆ

6) Undifferentiated schizophrenia ผู้ป่วยมีความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมซ้ำมาก แต่ไม่มีอาการ เฉพาะที่แยกชัดให้เห็นว่า เป็นแบบใด

7) Schizophrenia childhood type เป็นจิตเภทที่เป็นในเด็กก่อนวัยรุ่น อาการอาจจะแตกต่างจากจิตเภทในวัยอื่น อาการทางจิตมักแสดงออกเป็นการมีความคิดหมกมุ่นแต่เรื่องของตนเอง เท่านั้น อาจจะ เป็นเรื่องที่นึกฝันเอาโดยไม่มี ความจริงแต่อย่างใด และอาจมีอาการอื่น ๆ เกิดร่วมมาด้วย

8) Schizophrenia, residual type หมายถึง จิตเภทที่มีอาการทางจิตชัดเจนแล้ว มีอาการที่ขึ้นพอฟที่จะกลับไปอยู่บ้าน หรืออยู่ในสังคมได้ แต่ยังมีอาการหลงเหลืออยู่เกี่ยวกับความคิด, อารมณ์ หรือ พฤติกรรม

4. โรคอารมณ์แปรปรวน (Major Affective Disorder)

เป็นโรคจิตอย่างหนึ่ง ซึ่งมีอาการเด่นคือ ความผิดปกติอย่างมากของอารมณ์ อาจตั้งแต่ซึมเศร้ามากจนถึงตื่นเต้นมากผิดปกติ หรือถึงกับคลั่ง ความผิดปกติทางอารมณ์ดังกล่าว เป็นเหตุให้ผู้ป่วยประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม แต่มีได้มีสาเหตุมาจากประสบการณ์ในชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้าการเกิดอาการแต่อย่างใด³⁷

5. ภาวะระแวง (Paranoid State)

ภาวะระแวง เป็นโรคจิต มีลักษณะที่สำคัญคือ ผู้ป่วยมีอาการหลงผิดคิดว่า คนอื่นทำอะไรมีความหมายพาดพิงมาถึงตน มีอิทธิพลต่อตน หรือคิดว่าตนเป็นใหญ่เป็นโต คิดการใหญ่โต อิจฉาริษยา หรือคิดว่าคนอื่นแกล้งหรือทำร้าย โดยไม่มีอาการประสาทร่วมร่วมด้วย อาการมักจะเริ่มเมื่อผู้ป่วยมีอายุมากกว่าพวกที่เริ่มมีอาการของโรคจิตเภทชนิดระแวง (paranoid schizophrenia) อาการหลงผิดไม่เปลี่ยนแปลงหรือกระจัดกระจายอย่างโรคจิตเภทแต่ถูกเป็นเรื่องราว และเกิดขึ้นตามขั้นตอน ดูเหมือนสมเหตุสมผล ผู้ป่วยแสดงอารมณ์ที่ค่อนข้างเหมาะสมกับเรื่องราวที่ผูกขึ้น พฤติกรรมทางสังคมก็ยิ่งเหมาะสมกับบุคลิกภาพที่ยังดี หรือถ้ามีอาการนานไปก็อาจมีบุคลิกภาพเสื่อมลงบ้าง³⁸

³⁷นางเยาว์ กุลโฆษะ และ สุปัทธนา เกษาคิววงศ์ ณ อยุธยา, "โรคจิตทางอารมณ์" ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 328.

³⁸นางเยาว์ กุลโฆษะ, "ภาวะระแวง" ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 379.

6. โรคประสาท (Neurosis)

โรคประสาท เป็นความแปรปรวนทางจิตใจ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ เกิดขึ้น แบบฉับพลัน (acute onset) ซึ่งมักพบความแปรปรวนเกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจ และเพศในวัยทารกและวัยเด็ก ส่วนในผู้ใหญ่มักจะพบการปรับตัวที่ไม่ดี ก่อนเกิดอาการ มักจะมีสิ่งกระตุ้นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การตาย การหย่าร้าง ความล้มเหลวในชีวิต เป็นต้น แต่ความแปรปรวนทางจิตใจนี้ เป็นความแปรปรวนชนิดอ่อนไม่รุนแรง (relatively mild disability) ถึงแม้จะมีความวิตกกังวลหรืออาการโรคประสาทแบบต่าง ๆ ส่วนมาก ผู้ป่วยสามารถทำงานประกอบธุรกิจและเข้าสังคมได้ อย่างไรก็ตามสมรรถภาพในการทำงานก็ไม่ดีเท่าที่ควร โดยทั่วไปบุคลิกภาพของผู้ป่วยโรคประสาทมักไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ผู้ป่วยโรคประสาทไม่มีอาการหลงผิด (delusion) ประสาทหลอน (hallucinations) หรือประสาทหลวง (illusion) ยังรู้ถึงสภาพจิตใจของตนเอง (insight) กล่าวคือ รู้ว่าตัวเองไม่สบายใจ กังวล วิตกกังวล มีความผิดปกติ ต้องการความช่วยเหลือจากแพทย์ หรือผู้อื่น³⁹

โรคประสาทแบ่งออกได้เป็นหลายชนิด ที่พบบ่อย และมีความสำคัญ มีดังนี้คือ 40

- 1) โรคประสาทกังวล (Anxiety Neurosis)
- 2) โรคประสาทซึมเศร้า (Depressive Neurosis)
- 3) โรคประสาทฮิสทีเรีย (Hysterical Neurosis)
- 4) โรคประสาทย้ำคิย่ำทำ (Obsessive-Compulsive Neurosis)
- 5) โรคประสาทกลัว (Phobic Neurosis)
- 6) โรคประสาทฮัยโปคอนกรีเอเกิล (Hypochondriacal Neurosis)

³⁹จำลอง คิษยวณิช. "โรคประสาท," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 460.

⁴⁰สมภพ เรื่องตระกูล. คู่มือจิตเวชศาสตร์, หน้า 17.

7. บุคลิกภาพผิดปกติ (Personality Disorder)

บุคลิกภาพหมายถึง ลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นที่แสดงต่อบุคคลอื่นในสังคม ในรูปของพฤติกรรมทั้งกาย ใจ และทัศนคติ บุคคลใดมีบุคลิกภาพแบบใดภายใต้สถานการณ์ ท่านอง ก็วกันก็จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบแบบเดียวกัน เป็น เช่นนี้ตลอดไป การวินิจฉัยว่าผู้ป่วยมี บุคลิกภาพผิดปกติ นั้น ไม่จำเป็นจะต้องมีอาการของโรคจิตหรือโรคประสาท ความผิดปกติ นั้น อยู่ในบุคลิกภาพของผู้ป่วยเอง ซึ่งปรากฏในพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อบุคคลอื่น ความผิดปกติ นั้น เป็น เรือรังคิดต่อกันมานาน มักปรากฏให้เห็นชัดในวัยรุ่นหรือก่อนหน้านั้น เมื่อเป็นแบบไหน ก็มักเป็นแบบนั้น สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า

สมาคมจิตแพทย์อเมริกัน (American Psychiatric Association) ได้แบ่งชนิดของบุคลิกภาพผิดปกติ เป็นดังนี้⁴¹

- 1) บุคลิกภาพแบบระแวง (Paranoid Personality)
- 2) บุคลิกภาพแบบอารมณ์แปรปรวน (Cyclothymic Personality)
- 3) บุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Schizoid Personality)
- 4) บุคลิกภาพแบบย้ำคิดย้ำทำ (Obsessive-Compulsive Personality)
- 5) บุคลิกภาพแบบก้าวร้าว (Explosive Personality)
- 6) บุคลิกภาพแบบอ่อนแอ (Asthenic Personality)
- 7) บุคลิกภาพแบบฮิสทีเรีย (Hysterical Personality)
- 8) บุคลิกภาพแบบเก็บกด (Passive-Aggressive Personality)
- 9) บุคลิกภาพแบบบกพร่อง (Inadequate Personality)
- 10) บุคลิกภาพแบบอันธพาล (Antisocial Personality)

⁴¹ สมโภชน์ สุขวัฒนา, "บุคลิกภาพแปรปรวน," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 531-541.

8. ความผิดปกติทางเพศ (Sexual Deviation)

เรื่องความผิดปกติทางเพศนี้ ทางจิตเวชถือว่าเป็นเรื่องของความผิดปกติทางจิตใจอย่างหนึ่ง ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

- 1) พวกรักร่วมเพศ (Homosexuality)
- 2) พวกเปลือยอวัยวะเพศ (Exhibitionism)
- 3) พวกชอบแอบดู (Voyeurism)
- 4) พวกสะสมสิ่งของของเพศตรงกันข้าม (Fetishism)
- 5) พวกกระเทยหรือลัทธิเพศ (Transvestitism)
- 6) พวกที่ผิดปกติในวิธีปฏิบัติทางเพศ (Sodomasochism)
- 7) พวกที่ต้องการจะเปลี่ยนเพศ (Transsexuality)
- 8) พวกผสมสุกับสัตว์ (Bestiality, Zoophilia)
- 9) พวกรักร่วมเพศกับเด็ก (Pedophilia)

9. โรคติดยาเสพติด (Drug Dependence)

การติดยาเสพติด หมายถึง ภาวะที่ผู้ป่วยตกเป็นทาสทางจิตใจ (psychic dependence) หรือเป็นทาสทางกาย (physical dependence) หรือเป็นทาสทั้งทางจิตใจ และร่างกายต่อยาชนิดใดชนิดหนึ่งที่ผู้ป่วยเสพเป็นครั้งคราว หรือติดต่อกันเป็นเวลานาน

ลักษณะที่มักจะพบรวมจากการติดยาเสพติด มีดังนี้

- 1) ผู้ป่วยจะต้องเพิ่มปริมาณของยาที่ใช้ขึ้นเรื่อย ๆ
- 2) มีความต้องการอย่างสูงจะออกฤทธิ์จะต้องหายานั้น มาให้ได้ไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม
- 3) ถ้าหยุดยาจะเกิดอาการขาดยา (withdrawal symptoms)
- 4) ทำให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ป่วย และสังคม

10. จิตสรีระแปรปรวน (Psychophysiologic Disorder)

โรคนี้เป็นโรคที่มีสาเหตุทางจิตใจแต่มีอาการแสดงออกทางกาย เป็นสำคัญ อาการทางกายนั้น เป็นกับอวัยวะเกี่ยว และอวัยวะนั้นควบคุมโดยประสาทอัตโนมัติ (autonomic nervous) การเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาที่เกิดขึ้นกับอวัยวะนั้นรุนแรงและมีอยู่เป็นเวลานาน ทำให้อวัยวะนั้นมีพยาธิสภาพ เช่น แผลในกระเพาะอาหาร และความดันโลหิตสูง เป็นต้น

คือ⁴²

โรคจิตสรีระแปรปรวนแบ่งออกตามระบบต่าง ๆ ของร่างกาย ได้ดังนี้

- 1) จิตสรีระแปรปรวนทางผิวหนัง
- 2) จิตสรีระแปรปรวนทางกล้ามเนื้อและกระดูก
- 3) จิตสรีระแปรปรวนของระบบหายใจ
- 4) จิตสรีระแปรปรวนของระบบหัวใจและหลอดเลือด
- 5) จิตสรีระแปรปรวนของระบบโลหิตและน้ำเหลือง
- 6) จิตสรีระแปรปรวนของระบบทางเดินอาหาร
- 7) จิตสรีระแปรปรวนของระบบสืบพันธุ์และขับถ่าย
- 8) จิตสรีระแปรปรวนของระบบต่อมไร้ท่อ

11. ภาวะทางจิตแปรปรวนชั่วคราว (Transient Situational Disturbances)⁴³

เมื่อมีความตึงเครียด (stress) จากภายนอกเกิดขึ้นอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้ผู้ป่วย ซึ่งมีบุคลิกภาพดีมาก่อน ไม่สามารถปรับตัวรับเหตุการณ์นั้นได้ เกิดความ

⁴²มณีรัตน์ เฟื่องวชิราวุธ, "จิตสรีระแปรปรวน," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 508.

⁴³สงัน สุวรรณเลิศ, "ภาวะทางจิตแปรปรวนชั่วคราว," ใน ตำราจิตเวชศาสตร์, หน้า 616-634.

ผิดปกติของจิตใจไปชั่วคราว เหตุของความตึงเครียดนี้มาได้หลายทางด้วยกัน เช่น ชีวิตที่ถูกชู่หรือถูกคุกคาม ได้รับอันตรายทางร่างกาย ขาดความปลอดภัยในทรัพย์สินและร่างกาย ขาดสิ่งที่ภาคภูมิใจในตนเอง หรือมีเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่พึงปรารถนาในชีวิต มรสุมชีวิต ที่กล่าวมาแล้วนี้คนที่มีความสุขทางจิตก็อยู่ก่อนแล้ว ย่อมมีกลวิธีของคน เพื่อจะเอาชนะความตึงเครียดนั้น ๆ ได้ อาจจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ โดยปราศจากการเจ็บป่วยทางจิต แต่สำหรับบุคคลที่ไม่สามารถใช้กลวิธีของคน เพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ ก็จะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยทางจิตเวช เช่น โรคประสาท ซึ่งเป็นผลเนื่องจากการใช้กลไกทางจิต (mental mechanisms) ต่อสู้กับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ (internal conflicts) ไม่ได้ หรือเกิดเป็นภาวะทางจิตแปรปรวนที่เกิดขึ้นชั่วคราว (Transient situational disturbances)

ภาวะแปรปรวนที่เกิดขึ้นชั่วคราวนี้แบ่งออกเป็น 5 ชนิดด้วยกัน คือ

- 1) ปฏิกริยาการปรับตัวในทารก
- 2) ปฏิกริยาการปรับตัวในวัยเด็ก
- 3) ปฏิกริยาการปรับตัวในวัยรุ่น
- 4) ปฏิกริยาการปรับตัวในวัยผู้ใหญ่
- 5) ปฏิกริยาการปรับตัวในวัยสูงอายุ

จากการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดถึงโรคต่าง ๆ ทางจิตเวช และอาการต่าง ๆ ของโรคทางจิตเวชแล้วนั้น ก็ได้ปรากฏว่ามีการให้คำจำกัดความของคำว่า "วิกลจริต" ไว้เป็นการ เฉพาะ โดยมากแล้วแพทย์มักจะใช้คำว่า "วิกลจริต" ในความหมายเดียวกับคำว่า "โรคจิต" ^{44,45} อย่างไรก็ตามคำว่า "Psychosis" ซึ่งภาษาไทยมีคำแปลบอกความ

⁴⁴สมภพ เรื่องตระกูล, คู่มือจิตเวชศาสตร์, หน้า 14.

⁴⁵วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: นำกิจการพิมพ์, 2530), หน้า 173.

หมายความว่า โรคจิตนั้น องค์การอนามัยโลกได้ให้นิยามไว้ว่า " เป็นภาวะที่มีการสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจถึงระดับที่ทำให้เสียความสามารถในการหยั่งรู้ตนเอง ความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ หรือความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในกรอบของความเป็นจริง⁴⁶ ซึ่งอาจสรุปอาการที่สำคัญของโรคจิตได้ดังนี้ คือ⁴⁷

1. มีความผิดปกติของความคิด ผู้ป่วยอาจแสดงออกในรูปของความคิดหลงผิด (delusion) หรือการ เชื่อมโยงของความคิด เสียไป
2. มีความผิดปกติของประสาทการรับรู้ที่พบบ่อย คือ หูแว่ว และภาพหลอน
3. มีความผิดปกติของอารมณ์ เช่น ผู้ป่วยมีอารมณ์เร่รังสุมสนุกสนานผิดปกติ (euphoria) หรือแสดงอารมณ์ไม่สอดคล้องกับความคิด และเหตุการณ์ขณะนั้น (inappropriate)
4. มีความผิดปกติของพฤติกรรมเคลื่อนไหว เช่น ผู้ป่วยอยู่ในท่าใดท่าหนึ่งซึ่งผิดปกติ เป็นเวลานาน ๆ (catalepsy) หรือผู้ป่วยไม่มีการเคลื่อนไหวเลย รวมทั้งไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบ ต่อสิ่งแวดลอมและไม่พูด (catatonic stupor)
5. มีบุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก ผู้ป่วยไม่เอาใจใส่ตัวเอง คั่ง เช่น เคย เช่น ไม่อาบน้ำ และแต่งตัวสกปรก นิสัยใจคอ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งเป็นคนดีกลายเป็นคนหยาบค้าย และก้าวร้าว
6. การรู้จักตนเอง (insight) เสีย ผู้ป่วยไม่ยอมรับว่าตัวเองไม่สบาย และไม่ยอมรับการรักษา

⁴⁶วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, "นิคจิตเวช," สารศิริราช, 30(2522): 2267.

⁴⁷สมภพ เรื่องตระกูล, คู่มือจิตเวชศาสตร์, หน้า 14.

เมื่อได้ศึกษาพิจารณาถึงความหมายของคำว่า "วิกลจริต" ทั้งในความหมายธรรมดา, ความหมายทางกฎหมาย และความหมายทางการแพทย์แล้ว ก็ยังไม่อาจที่จะให้ความหมาย และขอบเขตที่ชัดเจนแน่นอนว่าครอบคลุมถึงโรคอะไรบ้าง หรือต้องมีอาการอย่างไรถึงขั้นไหน เพียงแต่อาจพอจะสรุปได้กว้าง ๆ เพียงว่าเป็นอาการที่เกิดจากความผิดปกติทางจิตใจเท่านั้น ส่วนข้อสำคัญของความวิกลจริตในทางกฎหมายนั้นมุ่งพิจารณาถึงผล หรือขนาดของความผิดปกติ นั้นมากกว่า

2.3 ขนาดของความวิกลจริตที่จะมีผลตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งในมาตรา 14 นี้ นอกจากจะต้องวิกลจริตแล้วนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้นั้นจะต้องวิกลจริตถึงขนาดที่ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ด้วย เนื่องจากกระบวนการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันถือว่าผู้ต้องหาและจำเลยเป็นประธานในคดี⁴⁸ มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถจะต่อสู้คดีได้ เพราะวิกลจริต กฎหมายให้ งกการดำเนินคดีไว้ก่อน บทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนี้ เห็นได้ว่าเป็นการคุ้มครองหลักเกณฑ์ ที่สำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ หลักการฟังความทุกฝ่าย⁴⁹ ซึ่งตามหลักเกณฑ์ ข้อนี้มีความหมายว่าในการดำเนินคดีอาญาต้องรับฟังข้อเท็จจริงจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งจากฝ่ายที่ กล่าวหาและจากฝ่ายที่ถูกกล่าวหา เพื่อความยุติธรรมในการวินิจฉัยคดี ทั้งนี้จึงมีความจำเป็น อย่างยิ่งที่ผู้ต้องหาและจำเลยจะต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องอย่างไร เพื่อที่ เขาจะได้ออกโอกาสแก้ชอกกล่าวหา ก็ต้องงกการดำเนินคดีไว้ก่อน เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของ กฎหมายมาตรานี้แล้วจะเห็นว่าแท้จริงแล้วกฎหมายมุ่งเอา "ความไม่สามารถต่อสู้คดีได้" เป็นหลักสำคัญยิ่งกว่าหลัก "วิกลจริต" เพราะฉะนั้นอาการวิกลจริตหรือความผิดปกติทางจิต

⁴⁸ คณิศ ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 6-7.

⁴⁹ คุ ขอ 2.1.2.

ที่ยังไม่สามารถกำหนดได้อย่างแน่นอนว่าถึงขั้นใดจึง เรียกว่า วิกลจริต นั้น หากเป็นผลให้
 ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้แล้วก็ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 มาตรา 14 นี้ บังคับได้ทันที 50

แต่มีข้อสังเกตที่เป็นปัญหามาสนใจอยู่ประการหนึ่งว่า ที่เรียกว่า "ความสามารถ
 ในการต่อสู้คดี" นั้น มีความหมายและขอบเขตอย่างไร ซึ่งไม่ปรากฏว่าได้มีการบัญญัติถึง
 ความหมายและขอบเขตไว้ในกฎหมายแต่ประการใด นอกจากนี้ในทางคำราก็มิได้มีการ
 ถึงคำอธิบายในเรื่องนี้ให้เป็นที่เข้าใจอย่างชัดเจน ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการวินิจฉัย
 ถึงสภาพของผู้ต้องหาและจำเลย อันจะมีผลกระทบต่อกระบวนการในการดำเนินคดีอาญา
 จากปัญหากังกล่าวนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความสามารถในการต่อสู้คดี เฉพาะตามมาตรา 14
 นี้ หมายถึงว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสภาพทางจิตอยู่ในวิสัยที่จะใช้สิทธิของตนตามกฎหมาย
 ในการต่อสู้คดีได้ ซึ่งหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสภาพทางจิตที่เพียงพอที่จะใช้สิทธิของตนตาม
 กฎหมายในการต่อสู้คดีได้แล้ว ย่อมจะถือได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้นั้นไม่มีความสามารถใน
 การต่อสู้คดี 51 โดยที่สิทธิตามกฎหมายในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนกับสิทธิตาม
 กฎหมายในการต่อสู้คดีของจำเลยในชั้นการพิจารณาของศาลมีความแตกต่างกัน ดังนั้น
 บรรทัดฐานในการวินิจฉัยว่า ผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีในชั้นสอบสวน จึงอาจ
 มีความแตกต่างกับบรรทัดฐานในการวินิจฉัยว่าจำเลยวิกลจริตในชั้นการพิจารณาของศาลก็ได้
 ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อเรื่องกระบวนการในการดำเนินคดี

50 แวว บอคพุง, คู่มือสอบสวน : อานาหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครอง
 และตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (ชนบุรี: นิติบรรณาการ, 2515),
 หน้า 43.

51 ในสหรัฐอเมริกา บุคคลจะไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดี หากว่าไม่มี
 ความสามารถที่จะเข้าใจถึงลักษณะและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดี ไม่สามารถให้คำปรึกษา
 แก่ทนายความ และไม่สามารถให้ความช่วยเหลือในการ เตรียมการต่อสู้คดี. (Drope V.
 Missouri, 420 U.S. 162, 95 S CT 896, 43 L. Ed. ed. 103).

2.4 ความวิกลจริต ตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กับความวิกลจริตตามกฎหมายอื่น

2.4.1 เทียบกับความวิกลจริต ตามมาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65⁵² เป็นบทบัญญัติที่ยกเว้นโทษแก่ผู้กระทำความผิด ในขณะที่วิกลจริต เนื่องจากถือว่าผู้กระทำความผิดในขณะที่วิกลจริตนั้น เป็นบุคคลที่ไม่มีความชั่วในจิตใจ แต่เป็นเพราะความเจ็บป่วยทางจิตใจของเขาต่างหากจึงได้ทำความผิดลงไป และถึงแม้ว่าบางครั้งคนวิกลจริต เองนั้นอาจ เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นก็ตาม แต่การลงโทษบุคคลวิกลจริตที่ได้กระทำความผิดนั้น จะไม่เป็นผลในการแก้ไข หรือปราบปรามผู้กระทำความผิดได้เลย เพราะวัตถุประสงค์ในการลงโทษแก่บุคคลนั้น กฎหมายมุ่งต้องการที่จะลงโทษแก่บุคคลผู้มีจิตใจชั่วร้ายซึ่งได้กระทำความผิด เพราะความชั่วร้ายในจิตใจของเขา ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความชั่วร้ายในจิตใจให้ลดน้อยลง ให้บุคคลนั้นมีความหวาดกลัวและ çekหลายจากการถูกลงโทษ จะได้ไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นมาอีก และเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่น ๆ ด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ต้องการให้บุคคลที่ถูกลงโทษนั้นรู้สึกสำนึกในความผิด และกลับตน เป็นคนดีต่อไป⁵³ ดังนั้นจึง เห็นได้ว่า มาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญานี้ได้บัญญัติให้ เป็นการสอดคล้องกับหลักวัตถุประสงค์ในการลงโทษ แม้ว่าใน

⁵²มาตรา 65 "ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรับผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำยังสามารถรู้สึกรับผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น เพียงใดก็ได้".

⁵³พวงทอง อมรลักษณะานนท์, "ความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต," หน้า 80-81.

มาตรานี้จะได้ใช้คำว่า "โรคจิต" "จิตบกพร่อง" และ "จิตฟื้นเพื่อน" มิได้ใช้คำว่า "วิกลจริต" แต่ก็เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในทางคำรว่ามาตรานี้เป็นบทบัญญัติในเรื่อง ความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต^{54, 55, 56} ซึ่งในเรื่องนี้แต่เดิมในกฎหมายลักษณะอาญา⁵⁷ ใช้คำว่า "วิกลจริต" แต่ในการร่างประมวลกฎหมายอาญา อนุกรรมการบางท่านเสนอให้ใช้ คำว่า "จิตฟื้นเพื่อน" แทนคำว่า "วิกลจริต" เพราะอนุกรรมการท่านนั้นเห็นว่า จิตฟื้นเพื่อน มีความหมายกว้างกว่าวิกลจริต และอนุกรรมการอีกท่านหนึ่ง เสนอให้ใช้คำว่าจิตบกพร่อง เข้าไปด้วย โดยอธิบายไว้ว่าจิตบกพร่อง คือ mental deficiency ในที่สุดที่ประชุม คกลงใช้ทั้ง "จิตบกพร่อง" "โรคจิต" และ "จิตฟื้นเพื่อน"⁵⁸ ซึ่งทั้ง 3 คำ กังกล่าวนี้มี ผู้ให้ความหมายต่าง ๆ กันไปดังนี้

ท่านศาสตราจารย์จิตติ คิงศภทิพย์ ได้กล่าวไว้ว่า⁵⁹

โรคจิต เป็นความบกพร่องแห่งจิตที่เกิดจากโรค (pathological) รวมทั้ง ผู้มีอาการคลุ้มคลั่ง จิตเภท (schizophrenia) หรือผู้มีปัญญาความคึกคัก แต่สติทราวม (psychopath) ซึ่งเป็นอันตรายมาก

⁵⁴จิตติ คิงศภทิพย์, ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 719-740.

⁵⁵เกียรติชจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 299-306 และ 325-326.

⁵⁶ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญา: หลักและปัญหา, หน้า 235-237.

⁵⁷กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 46, 47.

⁵⁸วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 173.

⁵⁹จิตติ คิงศภทิพย์, ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 721-722.

จิตบกพร่อง ใ้แก่ ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัย หรือบกพร่องมาตั้งแต่กำเนิด หรือเสื่อมลง เพราะความชรา

จิตพันเพื่อน ใ้แก่ ผู้ที่มีความหลงผิด (delusion) ประสาทหลอน (hallucination) และแปรผิด (illusion) พวกนี้ที่จริงก็เป็นโรคจิตอย่างหนึ่ง

ท่านศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย ใ้ให้ความหมายไว้ดังนี้⁶⁰

โรคจิต หมายถึง มั่นสมอง เป็นโรค

จิตบกพร่อง หมายความว่า ถึง คุณสมบัติของมึนสมองบกพร่อง จึงทำให้ไม่สามารถ รู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้

จิตพันเพื่อน หมายถึง ความมีจิตพิการ ที่เรียกกันว่า บ้า ๆ บอ ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็น เพราะโรคจิต

ท่านศาสตราจารย์ร. อุทิศ แสนโกศิก ใ้อธิบายไว้ว่า⁶¹

โรคจิต คือ มึนสมอง เป็นโรค หรือที่เรียกกันอย่างทั่วไปว่า เป็นบ้า

จิตบกพร่อง หมายความว่า คุณสมบัติของมึนสมองบกพร่อง คือสมองไม่เจริญขึ้นตามวัย

จิตพันเพื่อน ใ้แก่ อาการบ้า ๆ บอ ๆ แต่ไม่ถึงขนาดเป็นโรคจิต

จะเห็นได้ว่านักกฎหมายหลาย ๆ ท่านก็ใ้ให้ความหมายของคำเหล่านี้ต่าง ๆ กัน สืบเนื่องมาจากในการร่างกฎหมายมาตรานี้ อนุกรรมการผู้ร่างซึ่ง เป็นนักกฎหมายทั้งหมดมิได้

⁶⁰หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 267.

⁶¹อุทิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), หน้า 136.

เชอญจิตแพทย์เข้าไปชี้แจงในเรื่องศัพท์ทางวิชาการนี้แต่อย่างใด ดังนั้นความหมายของคำว่า "โรคจิต" ก็คือ "จิตบกพร่อง" ก็คือ และ "จิตหันเพี้ยน" ก็คือ จึงไม่อาจอนุมานได้ว่าผู้ร่างจะมีเจตนาให้มีความหมายตรงกับหลักวิชาทางจิตเวชศาสตร์เพียงใด⁶² ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความเข้าใจระหว่างนักกฎหมายกับแพทย์ ซึ่งทางการแพทย์ได้พยายามให้ความหมายคำทั้ง 3 คำ ดังกล่าวให้ตรงกับโรคในทางจิตเวช แต่ก็ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่บ้างดังนี้

คำว่า "จิตบกพร่อง" นั้น ทางทางการแพทย์ให้ความหมายไปในทางเดียวกัน คือหมายถึง โรคปัญญาอ่อน (Mental retardation)^{63,64}

คำว่า "โรคจิต" นั้น นายแพทย์อรุณ ภาคสุวรรณ ให้ความเห็นว่า ควรจะหมายถึง โรคจิตเภท (schizophrenia) กับ โรคอารมณ์วิปลาศ (manic depressive) เพียง 2 โรค⁶⁵

นายแพทย์เชียร สิริยานนท์ ให้ความเห็นว่า คำว่า โรคจิต ควรจะตรงกับคำ mental diseases, mental disorder or psychiatry etc. ซึ่งหมายถึงโรคทั้งปวงที่ทำให้เกิดความวิกลจริต (insanity) แก่มนุษย์⁶⁶

⁶²วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 173.

⁶³เรื่องเดียวกัน.

⁶⁴เชียร สิริยานนท์, บทความเกี่ยวกับนิติจิตเวช, ไม่ปรากฏปี และสถานที่พิมพ์, หน้า 8.

⁶⁵เรื่องเดียวกัน.

⁶⁶เรื่องเดียวกัน.

ส่วนศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ให้ความเห็นว่า⁶⁷ คำว่า โรคจิต นั้น น่าจะตรงกับกลุ่มโรคจิตในทางจิตเวช

คำว่า "จิตฟื้นเพื่อน" เป็นคำที่ค่อนข้างจะมีความเห็นแตกต่างกันมากกว่าคำอื่น ๆ
ดังนี้ คือ

นายแพทย์อรุณ ภาคสุวรรณ ให้ความเห็นว่า⁶⁸ จิตฟื้นเพื่อนควรจะหมายถึง ประเภทพยาธิของสมอง (organic psychosis) กับประเภทเกิดจากพิษต่าง ๆ (toxic psychosis) เพราะมีอาการจิตฟื้นเพื่อนมาก

นายแพทย์เชียร ลิริยานนท์ ให้ความเห็นว่า⁶⁹ คำว่า จิตฟื้นเพื่อน ควรจะตรงกับ คำว่า Psychosis ซึ่งหมายถึงโรคจิตชนิดที่เป็นอย่างมาก หรือมีอาการอย่างมาก ได้แก่ โรคจิตเภท (schizophrenia) กับโรคอารมณ์วิปลาส (manic depressive) เพียง 2 โรคนี้ ค่อมมาได้ใช้เรียกความ विकलจิตซึ่ง เกิดจากพยาธิของสมอง (organic) และเนื่องจากพิษต่าง ๆ (Toxic) เพิ่มขึ้น คือ organic psychosis และ toxic psychosis เพื่อความสะดวก

นายแพทย์ธำรง ทศนาถุชลี ให้ความเห็นว่า⁷⁰ ไม่ควรใช้คำว่า จิตฟื้นเพื่อน เพราะจะทำให้เข้าใจความหมายของคำมากขึ้นไปอีก เนื่องจากคำว่า โรคจิต ควรจะหมายถึง Mental disorders ทั้งหมดแล้ว

⁶⁷วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 173.

⁶⁸เชียร ลิริยานนท์, บทความเกี่ยวกับนิติจิตเวช, หน้า 12.

⁶⁹เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰ธำรง ทศนาถุชลี, "มาตรา 65," วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 23(ธันวาคม 2521): 458-459.

พวงทอง อมรลักษณะานนท์ ให้ความเห็นว่า⁷¹ คำว่า "จิตพื้นเพื่อน" ในทาง
กฎหมายก็หมายถึง โรคจิตชนิดที่เกิดจากสภาวะร่างกายตามที่จำแนกไว้ในทางจิตเวชศาสตร์
นั่นเอง

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ได้ให้ความเห็นว่า⁷² คำว่า
"จิตพื้นเพื่อน" นั้น ผู้ร่างกฎหมายเจตนาใช้ในความหมายที่กว้างกว่าวิกลจริต ก็อาจหมายถึง
กลุ่มผู้ป่วยทางจิตที่มีไซโรจิตหรือปัญญาอ่อน แต่อาจรวมถึงกลุ่มโรคประสาท กลุ่มอาการทาง
จิตเนื่องจากสมองพิการ กลุ่มบุคลิกภาพแปรปรวนบางประเภท และอาจรวมถึง โรคจิตบาง
ประเภทที่มีอาการ เกิดขึ้น เป็นระยะ ๆ ก็ได้ด้วย ซึ่งยังไม่สามารถบอกให้แน่ชัดลงไป

นอกจากนี้มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า คำว่า "จิตพื้นเพื่อน" ซึ่งทางคำรา
กฎหมายอธิบายว่า⁷³ หมายถึงความมีจิตพิการ ได้แก่ ผู้ที่มีความหลงผิด (delusion)
ประสาทหลอน (hallucination) และแปรผิด (illusion) ซึ่งถ้าพิจารณาจากอาการแล้ว
ก็คืออาการของโรคจิตในทางจิตเวชนั่นเอง⁷⁴

จากความเห็นที่แตกต่างกันของทางฝ่ายแพทย์เอง และทางฝ่ายนักกฎหมายดังกล่าว
จึงยังไม่อาจสรุปได้อย่างชัดเจนถึงความหมายที่แน่นอนของความวิกลจริต แต่เมื่อพิจารณา
มาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญาแล้ว จะเห็นได้ว่าประเด็นที่สำคัญยิ่งกว่า เรื่องความหมาย
ของความวิกลจริตนั้นคือ ขนาดของความวิกลจริต ซึ่งบุคคลวิกลจริตที่กระทำความผิดทางอาญา
นั้นจะได้รับการยกเว้นโทษก็ต่อเมื่อ ความวิกลจริตของบุคคลนั้นถึงขนาดที่ไม่สามารถรับรู้ผิดชอบ

⁷¹พวงทอง อมรลักษณะานนท์, "ความรับผิดชอบทางอาญาของคนวิกลจริต,"
หน้า 56.

⁷²วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 173.

⁷³จิตติ คิงศภี, ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, หน้า 722.

⁷⁴แสวง บุญเฉลิมวิภาส, "ผู้ป่วยจิตเวช: ความเข้าใจที่ต่างกันระหว่าง
นักกฎหมายกับจิตแพทย์," วารสารนิติศาสตร์, 17(ธันวาคม 2530): 177.

หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ในขณะที่กระทำความผิด ซึ่งความสามารถรู้ผิดชอบนั้นจากบันทึกรายงานการร่างประมวลกฎหมายอาญาของอนุกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญาครั้งที่ 655/300/2487 วันที่ 12 ตุลาคม 2487 ปรากฏว่า มีอนุกรรมการท่านหนึ่งอธิบายว่า "รู้ผิดชอบหมายความว่า ทำอย่างนั้นถูกหรือไม่"⁷⁵ คือหมายถึงว่า เป็นความรู้สึกถึงความผิดและความถูกต้องจนมีความคิดและการตัดสินใจที่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างความผิดและความถูกได้ ลักษณะของความสามารถรู้ผิดชอบนี้จะประกอบไปด้วย⁷⁶

- 1) มีความรู้สำนึกชัดเจน (Consciousness) คือมีความรู้ตัวอยู่เสมอ มีความรู้สึกในกาลเวลา สถานที่ และบุคคล
- 2) มีความรับรู้ที่ถูกต้อง (perception from sensory organs) คือไม่มีความแปรปรวนของความรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดประสาทหลอน (hallucination) หรือ ภาพลวงตา (illusion) ได้
- 3) มีความคิดที่อยู่ในกรอบของความจริงและความเป็นไปได้ ไม่มีความแปรปรวนในความคิด ซึ่งจะทำให้เกิดความหลงผิด (delusion) ได้

ส่วนความสามารถบังคับตนเองนั้น โดยทั่วไปแล้วบุคคลที่มีความรู้ผิดชอบและมีสภาพร่างกายจิตใจที่เป็นปกติแล้ว ย่อมสามารถบังคับการกระทำของตนเองได้ ผู้ที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้น ไม่สามารถที่จะชักชวนต่อพลังผลักดันบางอย่างให้กระทำการใด (irresistible impulse) ซึ่งในทางการแพทย์อาจแบ่งพฤติกรรมที่เป็นพลังผลักดันที่ไม่อาจชักชวนได้นี้ ออกเป็น 3 ประเภท คือ⁷⁷

⁷⁵วิฑูรย์ อิงประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 171.

⁷⁶พวงทอง อมรลักษณะานนท์, "ความรู้ผิดทางอาญาของคนวิกลจริต," หน้า 28.

⁷⁷วิฑูรย์ อิงประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 172.

- 1) ปฏิกริยารุนแรงที่เกิดขึ้นทันทีทันใดในคนที่ เป็นโรครจิต (explosive reaction in psychotic persons)
- 2) พลังผลักดันที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในคนที่ เป็นโรคประสาท (obsessional compulsions in neurotics) ตัวอย่าง เช่น พวกลักลิ่งจุกไฟ (pyromanic)
- 3) อารมณ์โกรธในคนที่ไม่โห่ร้าย ซึ่งความสามารถบังคับตัวเองในข้อนี้ ไม่อยู่ในขอบเขต มาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญา

ดังที่ได้กล่าวไว้ประ เค้นในเรื่องความสามารถรู้ผิดชอบ หรือความสามารถบังคับตนเองนั้น เป็นหลักที่สำคัญยิ่งกว่าหลัก เรื่องวิกลจริต เนื่องจากถ้าพิจารณาอยู่ในวรรค 2 ของ มาตรา 65 นี้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายยังได้แบ่งชั้นขนาดของความวิกลจริตว่า หากผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นยังต้องรับโทษบ้าง มิได้รับการยกเว้นโทษทั้ง เช่นในวรรคแรก แต่ผู้ที่กระทำความผิดตามวรรค 2 นี้ ก็ต้องเป็น ผู้ที่มีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน อันถือได้ว่าวิกลจริต เช่นเดียวกันกับในวรรคแรก ทำให้เห็นได้ชัด เจนขึ้นว่าที่ เรียกว่าวิกลจริต ในมาตรา 65 ประมวลกฎหมายอาญานั้น ยัง ไม่มีขอบเขตหรือความหมายที่แน่นอนที่เป็นที่ เข้าใจตรงกัน ที่สำคัญคือที่ เรียกว่า วิกลจริตนั้น มีผลทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองหรือไม่ แค่ไหน เพียงใด

2.4.2 เทียบกับความวิกลจริตในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงความวิกลจริตของบุคคล ปรากฏอยู่ในหลายมาตรา⁷⁸ แต่ที่ถือว่าเป็นการวางหลักในเรื่องความวิกลจริตนั้น ก็คือ

⁷⁸ มาตรา 29, 32, 34, 429, 1449, 1464, 1516(7), 1519, 1527, 1610, 1611, 1670(2), 1687, 1703, 1718(2).

ในมาตรา 29⁷⁹ และมาตรา 34⁸⁰ ทั้งสองมาตรานี้ เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสามารถของบุคคลในทางแพ่ง ซึ่งความสามารถของบุคคลนั้น หมายความว่าถึงสภาพที่บุคคลจะมีหรือใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายได้เพียงใด ความสามารถนี้แบ่งออกเป็นความสามารถในการมีสิทธิและหน้าที่ (capacité de jouissance) กับความสามารถในการใช้สิทธิ (capacité d'exercise) บุคคลสามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ตั้งแต่เป็นทารกในครรภ์มารดา⁸¹ โดยทั่วไปจึงไม่สู้มีปัญหาในเรื่องการมีสิทธิ มีข้อยกเว้นน้อยมาก เช่น สิทธิเลือกตั้งเป็นต้น ซึ่งผู้เยาว์ไม่มี⁸² แต่การใช้สิทธินั้นมีกฎหมายจำกัดไว้หลายประการตามความจำเป็น⁸³ เช่นในกรณีที่เกี่ยวข้อง เนื่องกับความวิกลจริตที่จะกล่าวต่อไปนี้

⁷⁹มาตรา 29 "บุคคลวิกลจริตผู้ใด ถ้าภริยา สามีกิติ ผู้บุพการี กล่าวคือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ทวดกิติ ผู้สืบสันดานกล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลีอกิติ ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์กิติ หรือพนักงานอัยการกิติ ร้องขอศาลแล้วศาลจะสั่งให้บุคคลผู้นั้น เป็นคนไร้ความสามารถก็ได้

คำสั่งศาลอันนี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา".

⁸⁰มาตรา 34 "บุคคลผู้ใดไม่สามารถจัดทำกรงานของตนเองได้ เพราะกายพิการ หรือจิตพั่นเพื่อน ไม่สมประกอบกิติ เพราะความประพฤตีสุรุ่ยสุร่ายเสเพล เป็นอาจิมกิติ เพราะเป็นคนคิดสุรាយา เมาก็ติ เมื่อบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดคงระบู่ไว้ในมาตรา 29 ร้องขอศาล ศาลอาจจะสั่งให้บุคคลผู้นั้น เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ และสั่งให้ผู้นั้นอยู่ในความพิทักษ์กิติได้

คำสั่งศาลนี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา".

⁸¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15.

⁸²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 92(2).

⁸³จิติ คิงส์กิติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 42.

บุคคลอาจหย่อนความสามารถ เนื่องจากความบกพร่องทางสมองถึงวิกลจริต หรือเพียงแค่อัจฉริยะ เพื่อน ถ้าถึงวิกลจริตศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ได้ ซึ่งความวิกลจริตตามมาตรา 29 นี้ มีผู้ให้ความหมายไว้ว่า⁸⁴ "บุคคลที่จิตใจไม่ปกติ อันจะได้ชื่อว่าวิกลจริต ต้องไม่เพียงจิตฟั่นเฟือนซึ่ง เป็นกรณีตาม มาตรา 34 จะเป็นโรคหรือโดยกำเนิดก็ได้ แต่ถึงขนาดไม่สามารถมีสติรู้ว่าอะไรถูกหรือผิด จนอาจทำการอัน เป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินหรือฐานะของบุคคลนั้นเอง ฉะนั้นก็ต้อง เป็นอย่างมากจน เป็นไปไม่ได้ที่บุคคลนั้นจะจัดการงานของตน ในทางที่ควร และอยู่ในภาวะเช่นนี้ เป็นประจำไม่ใช่ครั้งคราว แม้ไม่จำเป็นต้อง เป็นอยู่ตลอดเวลา อาจมีเวลาที่ดู เหมือนว่าจะมีจิตใจ เป็นปกติ เป็นครั้งคราวก็ได้"

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาฎีกาได้วินิจฉัยความหมายของคำว่า "วิกลจริต" นี้ไว้ว่า "คำว่าบุคคลวิกลจริต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 นั้น มิได้หมายเฉพาะบุคคลผู้มีจิตผิดปกติ หรือความที่เข้าใจกันทั่วไปว่า บ้า เทียวอาละวาด นิ่งซิมหรือพูด เพื่อ เจ้อ โดยไม่มีเหตุผล เท่านั้นไม่ แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีอาการผิดปกติ เพราะจิตวิปลาส คือขาดความรู้สึก ขาดความรู้สึกรู้ และขาดความรับผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของคนได้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ป่วยที่เป็น เนื่องจากในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงนอนตลอดเวลา มีอาการพูดไม่ได้ หูไม่ได้ยิน ตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น มีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะใด ๆ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินการทุกอย่าง จึงถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 แล้ว"⁸⁵

จากแนววินิจฉัยของศาลข้างต้นนี้ คนวิกลจริตตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 นี้ อาจรวมผู้ป่วยทางจิตไว้หลายประเภทที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตน หรือประกอบกิจส่วนตัวของคนได้ ได้แก่ ผู้ป่วยในกลุ่มโรคจิตจากสมองพิการ กลุ่มโรคจิตที่ไม่เกี่ยวกับภาวะทางร่างกายบางโรค กลุ่มปัญญาอ่อนประเภทที่อ่อนมาก ซึ่งไม่

⁸⁴ จิตติ ทิงศกิตย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

⁸⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, หน้า 181.

สามารถช่วยตัวเองได้เลย ต้องมีผู้คอยดูแลช่วยเหลือ นอกจากนั้นยังรวมเอาผู้ป่วยที่เป็นโรคทางกายที่ทำให้ไม่มีสติสัมปชัญญะ เข้าไว้ด้วย⁸⁶ ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าศาลเองก็พิจารณาถึงความสามารถในการประกอบกิจการงานของตน เป็นสำคัญยิ่งกว่าจะมาพิจารณาความหมายของคำว่า "วิกลจริต" เพียงแต่หากความผิดปกติทางจิตนั้น มีขนาดถึงขั้นที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนได้แล้วนั้น ก็ถือว่าถึงขั้นวิกลจริตแล้ว และบางครั้งยังวินิจฉัยกว้างไกลไปถึงการป่วยทางกายที่ทำให้ไม่มีสติสัมปชัญญะถึงที่กล่าวไว้แล้วด้วย

ส่วนมาตรา 34 นั้น เป็นกรณีที่ศาลจะสั่งให้บุคคล เป็นคน เสมือนไร้ความสามารถได้ ซึ่งตามกฎหมายคน เสมือนไร้ความสามารถยังสามารถจะจัดการงานของตนเองได้ แต่จะถูกจำกัดไม่ให้ทำการบางอย่างตามที่กฎหมายบัญญัติ⁸⁷ หรือถูกจำกัดไม่ให้กระทำการอื่นที่ศาลจะกำหนดไว้ เป็นราย ๆ ไป ข้อบกพร่องของบุคคลที่เป็น เหตุให้ศาลสั่งให้ เป็นคน เสมือนไร้ความสามารถนั้น ข้อหนึ่งคือ มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ซึ่งคำว่า "จิตฟั่นเฟือนในมาตรานี้ มีผู้ให้ความหมายว่า เป็นความบกพร่องทางสมอง เนื่องจากโรคหรือชรา ถึงขนาดที่ไม่สามารถจัดการงานของตนได้ตามสมควร แต่ไม่ถึงวิกลจริต⁸⁸ นอกจากนี้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า บุคคลปัญญาอ่อนที่แพทย์โรงพยาบาลปัญญาอ่อนวินิจฉัยว่า มีลักษณะปัญญาอ่อนและหูไม่ตี ไคยีนไม่ชัด ไม่มีอาการทางจิต ไม่สามารถดูแลรับผิดชอบตนเองตามลำพังได้ เท่านั้น ยังไม่ถึงขนาดวิกลจริตและบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งสามี เบิกความว่าสติไม่คอยดี ฟั่นเฟือน เป็นครั้งเป็นคราว เท่านั้น บางครั้งก็พูดจารู้เรื่องก็ บางครั้งก็ไม่รู้เรื่อง แสดงว่าบุคคลผู้นี้ เพียงแต่จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หากถึงวิกลจริตไม่ บุคคลทั้งสองจึงสามารถแสดง เจตนาทำนิติกรรมได้⁸⁹

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 35.

⁸⁸ จิตติ คิงศกัทธิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล,

หน้า 47.

⁸⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1645/2520.

จากที่กล่าวมานี้ทำให้เกิดความเข้าใจว่า คำว่า จิตพื้น เพื่อน ไม่สมประกอบตาม มาตรา 34 นี้ หมายความว่า เป็นความผิดปกติทางจิตแต่ไม่ถึงขั้นวิกลจริต ทำให้กลับไปสู่ ปัญหาอีกว่า วิกลจริตคืออะไร ซึ่งความที่กล่าวมานี้ก็คงหมายถึงความวิกลจริตใน มาตรา 29 ที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้ผู้เขียนมีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า จิตพื้น เพื่อน ไม่สมประกอบตาม ความหมายใน มาตรา 34 นี้ ไม่เรียกว่าวิกลจริต แต่คำว่าจิตพื้น เพื่อน ในประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 65 นั้น เป็นอาการหนึ่งซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นวิกลจริต หากถึงขนาดที่ไม่สามารถรู้ นึกชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ในขณะที่กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่า ความวิกลจริตในประมวลกฎหมายอาญา กับความวิกลจริตในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้น อาจมีความหมายและขอบเขตที่แตกต่างกันได้

ตามที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้พอจะสรุปได้ว่า คำว่า "วิกลจริต" ที่ปรากฏอยู่ใน กฎหมายนั้นมิได้มีการบัญญัติถึงความหมายและขอบเขตให้เป็นที่ เข้าใจถูกต้องตรงกัน ซึ่งถ้าจะ พิจารณาถึงความหมายของคำว่า "วิกลจริต" ตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายนั้นก็คงหมายถึง ความผิดปกติทางจิตที่น่าจะ เรียกได้ว่าเป็นโรคทางจิตเวช ถึงขนาดที่กฎหมายในแต่ละ เรื่อง นั้น ๆ ใ้บัญญัติไว้ให้เป็นไปคามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์แห่งกฎหมายนั้น ๆ เช่นว่า ในกฎหมายอาญาจะยกเว้นโทษให้แก่บุคคลที่วิกลจริต ในขณะที่กระทำความผิด เนื่องจาก บุคคลนั้นปราศจากความชั่ว⁹⁰ แต่ที่ เรียกว่าความวิกลจริตในกฎหมายอาญานี้คือต้องมีความ ผิดปกติทางจิตถึงขนาดที่ไม่สามารถรู้ นึกชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ซึ่งถือเป็นหลักสำคัญ ส่วนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ใช้บรรทัดฐานในเรื่องความสามารถในการประกอบ กิจการงานของตน เป็นสิ่งที่กำหนดถึงขนาดของความผิดปกติทางจิตอันจะ เรียกได้ว่าเป็นวิกลจริต

ฉะนั้นในความเห็นของผู้เขียน ความวิกลจริตในมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาก็เป็นเช่นเดียวกัน คือถือเอาขนาดของความวิกลจริตในเรื่องความ สามารถในการต่อสู้คดี เป็นหลักยิ่งกว่าจะคำนึงถึงว่าความผิดปกติทางจิตขนาดใดจึงจะถือว่า วิกลจริต แต่หากความผิดปกติทางจิตนั้น เป็นผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถที่จะต่อสู้คดี

⁹⁰ คณิต ฅ นคร, "กฎหมายอาญา ภาคความผิด," พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 29 - 31.

ไว้แล้วก็น่าจะถือให้เป็นผลตามมาตรา 14 นี้แล้ว เนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ

1) มิได้มีการบัญญัติถึงความหมายของคำว่าวิกลจริตว่ามีขอบเขตอย่างไร หมายถึง โรคทางจิตเวชชนิดใด หรือเป็นความผิดปกติทางจิตอย่างไร

2) แท้จริงแล้วบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญามาตรานี้มีเจตนารมณ์มุ่งถึง เรื่องความสามารถในการต่อสู้คดี เป็นหลักสำคัญซึ่ง เป็นการคุ้มครองถึงสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยให้มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ อันจะสอดคล้องและ เป็นการรับรองถึงหลักการ ฟังความทุกฝ่าย ซึ่งเป็นหลักสำคัญในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁹¹ เพียงแต่ ความไม่สามารถต่อสู้คดีของผู้ต้องหาและจำเลยในมาตรานี้ต้อง เป็นผลมาจากความวิกลจริต หรือความผิดปกติของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ๆ เท่านั้น

จากหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ที่มุ่งเน้นถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาและจำเลย เป็นสำคัญ โดยไม่ให้ความสำคัญว่า ความวิกลจริตอัน เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาและจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น หมายถึงโรคทางจิต ชนิดใดบ้าง ซึ่งทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นว่า ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ด้วยเหตุแห่งความผิดปกติทางกายแต่อย่างใดเดียว ไม่มีความผิดปกติทางจิตอยู่ด้วยแล้ว จะนำเอาวิธีพิจารณาความมาตรา 14 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติไว้ ในกรณีของความวิกลจริตซึ่ง เป็นความผิดปกติทางจิตมาปรับใช้โดยอาศัยว่า เป็นบทกฎหมาย ใกล้เคียงกันอย่างยิ่ง เป็นการรื้อช่องว่างของกฎหมายไว้หรือไม่ กรณีปัญหานี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า บทบัญญัติในมาตรา 14 ในระบುವัวก่อนข้างชักเจนแล้วว่า ความไม่สามารถในการต่อสู้คดีนั้น ต้อง เกิดจากความวิกลจริต ทำให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรานี้ว่า เฉพาะกรณีความวิกลจริตซึ่ง เป็นความผิดปกติทางจิต เท่านั้น ที่จะนำเอาวิธีพิจารณา โดยเฉพาะตามมาตรา 14 นี้มาใช้บังคับ ประกอบกับบทบัญญัติที่แสดงถึง

⁹¹ ญัตติข้อที่ 2.1.2.

มาตรการภายหลังที่ได้วินิจฉัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีแล้ว ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลมีอำนาจส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วแก่กรณีไปรักษาตัวในโรงพยาบาลโรคจิตนั้น ยิ่งทำให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ชัด เจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หากกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นโรคหรือมีความผิดปกติเฉพาะทางกายจนไม่สามารถต่อสู้คดีไ้แก่นั้น ถ้าในชั้นพนักงานสอบสวน การสอบสวนก็สามารถดำเนินต่อไปได้ เนื่องจากการสอบสวนนั้นกฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องสอบสวนตัวผู้ต้องหา และหากพนักงานสอบสวนเห็นควรสั่งฟ้อง เมื่อส่งเรื่องให้แก่พนักงานอัยการ และพนักงานอัยการไ้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ในชั้นพิจารณา ศาลย่อมมีอำนาจที่จะเลื่อนการพิจารณาออกไปไ้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 179 หากจำเลยไม่สามารถจะมาศาลหรือไม่สามารถต่อสู้คดีไ้ ฉะนั้น ผู้เขียนจึง เห็นว่าจะไม่นำเอา มาตรา 14 มาใช้ในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยมิไ้มีความผิดปกติทางจิตอันถือไ้ว่า เป็นโรคทางจิตเวช ส่วนอย่างไรที่จะถือไ้ว่าเป็นโรคทางจิตเวช นั้น ก็คงจะคง เป็นหน้าที่ของแพทย์ที่จะทำการวินิจฉัย

2.5 การไ้เป็นคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาที่วิกลจริต

การไ้เป็นคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิด เพื่อให้ไ้รับโทษอาญาตามที่ถูกกล่าวหาฟ้องร้อง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไ้วางวิธีการไ้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาและจำเลยไว้ตลอด มีหลักสำคัญประการหนึ่งว่า การไ้เป็นคดีจะกระทำไ้ก็ต่อ เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสามารถที่จะต่อสู้คดีป้องกันตนเองไ้เต็มที่ หากขณะไ้ผู้ต้องหาหรือจำเลยขาดความสามารถที่จะกระทำหรือไ้สิทธิในการต่อสู้คดี ก็เป็นการสมควรที่จะต้องรอการไ้เป็นคดีนั้นไว้ก่อน จนกว่าจะมีความสามารถ ซึ่งหมายถึงว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะคงมีความเข้าใจในสภาพของการไ้เป็นคดีเกี่ยวกับตน และสามารถที่จะกระทำตามที่กฎหมายบังคับไว้เพื่อประโยชน์แก่ตน⁹² ถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยคงสามารถที่จะไ้สิทธิของตนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ไ้ ฉะนั้น เรื่องสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยจึง เป็นสิ่งสำคัญที่จะคงนำมาพิจารณาในการวางบรรทัดฐานในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดี ซึ่งในหัวข้อนี้จะไ้กล่าวถึง เฉพาะสิทธิของผู้ต้องหาเท่านั้น ส่วนในเรื่องสิทธิของจำเลยนั้นจะไ้กล่าวถึงในหัวข้อที่เกี่ยวของต่อไป

⁹² อนึ่ง ภาไชย, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: มิตรรณาการพิมพ์, 2530), หน้า 27.

2.5.1 สิทธิของผู้ต้องหา

ผู้ต้องหา หมายความว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมีไต่สวนฟ้องต่อศาล⁹³ การที่บุคคลหนึ่งจะตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องหาตามกฎหมายนั้น จะต้องมีการกล่าวหาบุคคลนั้นว่าได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งต้อง เป็นการกล่าวหาต่อ เจ้าพนักงานหรือ เจ้าพนักงานกล่าวหาเอง การกล่าวหาต่อ เจ้าพนักงานอาจ เป็นในรูปของคำร้องทุกข์โดยผู้เสียหายเอง หรือคำกล่าวโทษของบุคคลอื่นก็ได้⁹⁴

สิทธิของผู้ต้องหาที่มีลักษณะแบบสากล เริ่มมีบัญญัติไว้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ มีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 โดยที่ประเทศไทยเริ่มใช้กระบวนการพิจารณาความอาญาแบบชาวตะวันตกเมื่อ ร.ศ. 115 ในครั้งนั้นประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของประเทศมหาอำนาจ จึงได้มีการพยายามปรับปรุงระบบกฎหมายเพื่อให้รับกับสภาวะการณ์ในยุคนั้น ประเทศมหาอำนาจตะวันตกนั้น เชื่อว่าประเทศจะมีความเป็นอารยะไค่นั้น จะต้องมีการปรับปรุงกฎหมายที่ก้าวหน้าและคำนึงถึงสิทธิบางประการของประชาชนของประเทศ ประเทศไทยต้องการให้ประเทศตะวันตกยอมรับว่าประเทศไทยมีวัฒนธรรมทางกฎหมายที่ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก จึงได้มีการประกาศใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบบใหม่ขึ้น⁹⁵ ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญ เป็นเสาหลักของประเทศแทนพระราชอำนาจและราชธรรม สิทธิของผู้ต้องหาจึงเริ่มปรากฏขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของประเทศ⁹⁶ และเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้น

⁹³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(2).

⁹⁴คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, เล่ม 1, หน้า 26.

⁹⁵อภิรักษ์ เพ็ชรศิริ, "สิทธิของผู้ต้องหาในประเทศไทย," ใน สิทธิมนุษยชนและการบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2529), หน้า 39.

⁹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

ในปี 2477 จึงได้มีการรับรองถึงสิทธิของผู้ต้องหาไว้ โดยบทบัญญัติของประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องหาตามกฎหมายไทยในปัจจุบันนี้มีพอสรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) สิทธิยื่นคำร้องขอศาลให้ปล่อยตนเองได้ ถ้าการควบคุมหรือขังทำโดยผิดกฎหมาย⁹⁷
- 2) สิทธิทำคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว⁹⁸
- 3) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหา และ เคื่อนถึงสิทธิ⁹⁹
- 4) สิทธิที่จะไม่ให้การ เลยกก็ได้¹⁰⁰
- 5) สิทธิที่จะไม่ถูกล่อลวง ชู เชิญหรือให้สัญญา¹⁰¹
- 6) สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ที่จะ เป็นทนายสองต่อสอง¹⁰²
- 7) สิทธิที่จะได้รับการ เยี่ยมความสมควร¹⁰³
- 8) สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็ว เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย¹⁰⁴

⁹⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90.

⁹⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 406.

⁹⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134.

¹⁰⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134.

¹⁰¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135.

¹⁰²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ (1).

¹⁰³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ (2).

¹⁰⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ (3).

9) ลิขสิทธิ์ที่จะได้รับทราบถึงข้อความทุกข้อที่พนักงานสอบสวนไต่มาจากการสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา¹⁰⁵

10) ลิขสิทธิ์ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ยุ้ต้องหาเป็นผู้ยากไร้ ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้¹⁰⁶

2.5.2 การดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ใ้บัญญัติถึงอำนาจของพนักงานสอบสวนในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาที่วิกลจริตโดยที่ในระหว่างทำการสอบสวนหากมีเหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหา เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนสั่งให้พนักงานแพทย์ทำการตรวจผู้นั้น ในชั้นตอนนี้กฎหมายให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจแก่พนักงานสอบสวนอย่างกว้างขวางมาก เนื่องจากมิได้มีบทบัญญัติในกฎหมายหรือในระเบียบใด ๆ ของฝ่ายพนักงานสอบสวน ที่อธิบายหรือวางแนวทางในการปฏิบัติว่า ที่เรียกว่าเหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหาวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีไ้แก่นั้น มีความหมายและขอบเขตอย่างไร คงมีการกล่าวถึงอยู่บ้างในทางคำร่าซึ่งอธิบายว่า เหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหาวิกลจริตนั้น อาจจะปรากฏจากคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย หรือที่ปรากฏต่อหน้าพนักงานสอบสวน ทั้งนี้แล้วแต่สิ่ง เกิดกิริยาท่าทาง และคำพูด คำตอบ คำถาม สิ่ง เกิดง่าย ๆ นอกจากการพูดพล่ามแล้วการแสดงคความน้อยเนื้อต่ำใจ การแสดงตัวว่าวิเศษ หรือบ่นว่า มีคนลอบทำร้ายอยู่รอบตัว หรือมีผู้ค้าอยู่ตลอดเวลา หรือบางพวกแสดงตัวว่า ค่องหนี่คนที่จะมาเชิญให้ เป็น เจ้าอยู่ เสมอ หรือไม่พูดอะไร เลย ก็เป็นการแสดงการวิกลจริต¹⁰⁷ ซึ่งในลักษณะของคำอธิบายดังกล่าวนี้ เป็นการ

¹⁰⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138.

¹⁰⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 29.

¹⁰⁷ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารและระเบียบปฏิบัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสารการพิมพ์, 2497),

กล่าวถึง อาการนิคปลกิตทางจิต อันมิได้มีการวางหลักเกณฑ์ให้เป็นแนวทางปฏิบัติให้มีความชัดเจน ทั้งนี้ถ้าพิจารณาตามบทบัญญัตินี้แล้วจะเห็นได้ว่า ในการที่พนักงานสอบสวนจะวินิจฉัยว่ากรณีใดมีเหตุควร เชื่อว่า ผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น เป็นความรู้สึกรู้สึกหรือความเห็นของพนักงานสอบสวนในแต่ละคนซึ่งในบางครั้งก็ออกจะกျပดลก เช่น ในบางเรื่อง พนักงานสอบสวน เกิดความรู้สึกขึ้นมาว่าผู้ต้องหากระทำ ความผิดโดยไม่มีสาเหตุหรือไม่มีมูลเหตุจริงใจ จึงสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปให้แพทย์ทำการตรวจทางจิต เป็นต้น คุณแล้วจะเห็นว่ามิได้มีการกำหนดถึงขอบเขตที่ชัดเจนในการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ส่วนหลักเกณฑ์ที่น่าไปใช้ในการพิจารณาว่าอย่างไรที่จะเป็นเหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหาไม่สามารถต่อสู้คดีได้นั้น ก็มีบัญญัติในกฎหมายใด ๆ ได้กำหนดไว้เลย แต่จากการศึกษาพิจารณาแล้ว พอจะสรุปได้ ความความเห็นของผู้เขียนว่า ในการที่จะใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนควรพิจารณาว่าผู้ต้องหานั้นมีอาการนิคปลกิตทางจิตถึงขนาดที่ไม่สามารถที่จะมีความเข้าใจในสภาพของการดำเนินคดีเกี่ยวกับตนหรือไม่ หรือสามารถที่จะใช้สิทธิของตนตามกฎหมายที่บัญญัติไว้เพื่อประโยชน์แก่ตนหรือไม่¹⁰⁸ ซึ่งจะให้ความสำคัญในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาโดยถือว่าเป็นขนาดของความนิคปลกิตทางจิตอันจะเป็นผลตามมาตรา 14 นี้ มากกว่าที่จะพยายามให้คำจำกัดความของคำว่า "วิกลจริต" เพียงคำเดียวก่อนแล้วค่อยพิจารณาเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดี แต่จะพิจารณาควบคู่กันไป

เมื่อพนักงานสอบสวน เห็นว่ามีเหตุควร เชื่อว่าผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ก็สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้ต้องหา ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปยังโรงพยาบาลโรคจิต เพื่อให้แพทย์ตรวจและมีความเห็นมาให้ มิใช่ไปเรียกแพทย์มาตรวจให้ที่สถานีตำรวจ แม้กฎหมายจะเขียนไว้เช่นนั้น ในปัจจุบันมีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า กฎหมายใช้คำว่า "พนักงานแพทย์" ฉะนั้นจึงต้อง เป็นแพทย์ของทางราชการ จะใช้แพทย์ตามคลินิกที่ ตั้งขึ้น เป็นส่วนตัวไม่ได้¹⁰⁹

¹⁰⁸ ดู เรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในข้อ 2.5.1.

¹⁰⁹ สุวัฒน์ชัย ใจหาญ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,

เล่ม 1 (พระนคร: พระนครการพิมพ์, 2513), หน้า 141.

กรณีที่ยุคองหาถูกนำตัวมาขอมหายขัง¹¹⁰ และศาลอนุญาตให้ขังไว้แล้ว ศาลไม่มีอำนาจสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปให้แพทย์ตรวจ เพราะไม่ใช่ระหว่างชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณา แต่เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาได้ ในการที่พนักงานสอบสวนจะไต่ตัวผู้ต้องหาไปให้แพทย์ตรวจนั้น พนักงานสอบสวนจะทำหนังสือถึงเรือนจำขอให้อธิบดีกรมราชทัณฑ์ สั่งให้เรือนจำส่งตัวผู้ต้องหาไปให้แพทย์ตรวจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 30¹¹¹ หรือพนักงานสอบสวนจะยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลสั่ง เรือนจำควบคุมตัวผู้ต้องหาไปให้แพทย์ตรวจตามความต้องการของพนักงานสอบสวนก็ได้ ปกติกศาลจะอนุญาตตามที่พนักงานสอบสวนขอมา¹¹²

เรื่องการส่งตัวผู้ต้องหาให้แพทย์ตรวจนั้นในสมัยแรก ๆ หลังจากประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตำรวจมักจะส่งตัวผู้ต้องหาฟ้องศาล เนื่องจากว่าถ้าศาลสั่งโรงพยาบาลปฏิเสธไม่ได้ เพราะไม่กล้าขัดคำสั่งศาล¹¹³ แต่ในปัจจุบันได้มีการสร้าง

¹¹⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

¹¹¹มาตรา 30 "เมื่อแพทย์ผู้ควบคุมการอนามัยของผู้ต้องขังยื่นรายงานแสดงความคิดเห็นว่า ผู้ต้องขังคนใดป่วยเจ็บ และถ้าคงรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำจะไม่ทุเลาก็ขึ้นอธิบดีจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังคนนั้นไปรักษาตัวในสถานอื่นใดนอกจากเรือนจำ โดยมิเงื่อนไขอย่างใด แล้วแต่จะเห็นสมควรก็ได้"

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคก่อนมิให้ถือว่าผู้ต้องขังนั้นพ้นจากการคุมขัง และถ้าผู้ต้องขังไปเสียจากสถานที่ยังได้รับอนุญาตให้ไปอยู่รักษาตัว ให้ถือว่ามีความผิดฐานหลบหนีการควบคุม"

¹¹²กระทรวงยุติธรรม, "คู่มือตุลาการ," เล่ม 1 พ.ศ. 2526, หน้า 2286.

¹¹³หลวงวุฒิชัย เนติศาสตร์, วิธีพิจารณาความอาญา, (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพานิชย์การ, 2479), หน้า 45.

โรงพยาบาลนิติจิตเวชชั้น เพื่อรองรับผู้ป่วยจิตคดี และมีการขยายแผนกจิตเวชในโรงพยาบาลต่าง ๆ ของรัฐในส่วนภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น บัญหาคังกล่าวจึงหมดไป เมื่อแพทย์ตรวจเสร็จแล้วก็ให้แพทย์ให้ความเห็น เกี่ยวกับผลการตรวจแก่พนักงานสอบสวน ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว พนักงานสอบสวนจะไปทำการสอบสวน ณ ที่ทำการตรวจของแพทย์ ส่วนชั้นตอนอย่างละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของแพทย์นั้นจะได้อธิบายรวมไว้ในบทที่ 3 ต่อไป เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับความเห็นจากแพทย์แล้ว ถ้าเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ได้วิกลจริตหรือยังสามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการสอบสวนต่อไป แต่ถ้าหากว่าพนักงานสอบสวนเห็นว่า ผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนต้องงกการสอบสวนนั้นไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหายวิกลจริต หรือสามารถจะต่อสู้คดีได้จึงจะทำการสอบสวนต่อไป เมื่องกการสอบสวนแล้ว พนักงานสอบสวนมีอำนาจส่งตัวผู้ต้องหาผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาลผู้ว่าราชการจังหวัด (ข้าหลวงประจำจังหวัด) หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ ตามแต่จะเห็นสมควร ซึ่งโดยปกติแล้วก็จะทำการส่งไปยังโรงพยาบาลโรคจิต เพื่อรับการรักษาต่อไป

อนึ่ง มาตรา 14 มิได้บังคับว่า พนักงานสอบสวนจะส่งตัวผู้ต้องหาไปให้พนักงานแพทย์ตรวจได้ครั้งเดียวเท่านั้น ดังนั้นในภายหลังหากปรากฏเหตุควร เชื่อหรือสงสัยว่าผู้ต้องหาวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนอาจส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้พนักงานแพทย์ตรวจและรายงานผลดังกล่าวใหม่อีกก็ได้ ทั้งนี้ เพราะเหตุว่าในการตรวจครั้งแรกผู้ต้องหาอาจมีอาการวิกลจริตน้อยหรือวิกลจริตแต่สามารถต่อสู้คดีได้ แต่ภายหลังอาจวิกลจริตมากขึ้นจนไม่สามารถต่อสู้คดีก็เป็นได้¹¹⁴

ในชั้นสอบสวน ในกรณีที่มีผู้ต้องหาหลายคน และผู้ต้องหาบางคนวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนจะงกการสอบสวน เฉพาะตัวผู้นั้น ส่วนผู้ต้องหาคนอื่นที่ไม่วิกลจริตก็ดำเนินการสอบสวนต่อไป¹¹⁵ เพราะการสอบสวนไม่จำเป็นต้องกระทำโดย เปิด เผย

¹¹⁴อนุมิตี ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยหลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 3 (ธนบุรี: นิติบรรณาการ, 2514), หน้า 154.

¹¹⁵อนุมิตี ใจสมุทร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

คือนำผู้ต้องหา¹¹⁶ เหมือนการพิจารณาคดีอาญาของศาล ซึ่งกฎหมายบัญญัติว่า ต้องพิจารณา โดย เปิด แพยค์หน้าจำเลย^{117, 118}

2.5.3 การดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ

ในชั้นพนักงานอัยการ หากปรากฏว่าผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดี พนักงานอัยการไม่มีอำนาจโดยตรงในการส่งผู้ต้องหาไปให้พนักงานแพทย์ตรวจหรือวินิจฉัย ซ้ำหากอะไร เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ เช่นพนักงานสอบสวนหรือศาล ตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีเพียงระเบียบของกรมอัยการ ว่าด้วยการดำเนินคดี ของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 56 ใ้กว้างแนวทางในการปฏิบัติ ของพนักงานอัยการใน กรณีนี้ว่า ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่สามารถต่อสู้คดีได้ เพราะความวิกลจริตนั้น ไม่ว่าพนักงานอัยการ จะได้มีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหานั้นไว้แล้วหรือไม่ก็ตาม ให้พนักงานอัยการรอกการยื่นฟ้องผู้ต้องหานั้น ต่อศาลไว้ก่อนจนกว่า เหตุดังกล่าวจะไ้หมดไป แล้วจึงให้ยื่นฟ้องผู้ต้องหานั้นต่อศาล¹¹⁹

¹¹⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130.

¹¹⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172.

¹¹⁸แวน ยอกพุง, คู่มือสอบสวน: อำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองและ ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า

¹¹⁹ข้อ 56 "ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่สามารถต่อสู้คดีได้ เพราะป่วยหนักหรือวิกลจริต หรือ เหตุอื่นอันคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าพนักงานอัยการจะได้มีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหานั้นไว้แล้วหรือไม่ ก็ตาม ให้พนักงานอัยการรอกการยื่นฟ้องผู้ต้องหานั้นต่อศาลไว้ก่อนจนกว่า เหตุนั้น ๆ จะไ้หมดไป แล้วจึงให้ยื่นฟ้องผู้ต้องหานั้นต่อศาล"

จากกรณีที่ถูกกฎหมายมิได้บัญญัติให้อ่านาจอแก้พนักงานอัยการดังกล่าวนี้ ทำให้มีข้อสงสัย เกิดประการหนึ่งว่า หากปรากฏว่าผู้ต้องหาวิกลจริตในขณะ เมื่อพนักงานไต่ถามคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาไปแล้วแต่ยังมีไต่ถามฟ้องศาลตามระเบียบของกรมอัยการ กระบวนการดำเนินคดีต่อผู้ต้องหาจะเป็นอย่างไร ในเมื่อพนักงานอัยการมิได้อ่านาจอที่จะสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาได้ และมีไข้ เป็นขั้นก่อนก่อนมีคำสั่งฟ้องอันพนักงานอัยการอาจใช้วิธีการให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติมซึ่งทำให้พนักงานสอบสวนอาจใช้อ่านาจอที่มีอยู่สั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาและดำเนินการต่อไปตามมาตรา 14 นี้ก็ได้ ฉะนั้นหาก เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นตอนดังกล่าวใครจะเป็นผู้ที่มีอำนาจสั่งให้แพทย์ตรวจผู้ต้องหาและดำเนินการต่อไปตามมาตรา 14 ซึ่งปัญหานี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากเราพิจารณาว่าขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องนั้น เป็นกระบวนการเกี่ยว ดัง เช่นในมาตรา 87 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติไว้ส่วนหนึ่งว่า "ในระหว่างสอบสวนพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายซึ่ง....." นี้ เป็นบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงการ เชื่อมโยงของกระบวนการสอบสวนฟ้องร้อง กล่าวคือแสดงให้เห็นว่าอำนาจสอบสวนฟ้องร้อง เป็นอำนาจ เกี่ยวที่แบ่งแยกไม่ได้¹²⁰ ซึ่งถ้า เป็น เช่นนี้ตามปัญหากล่าวในชั้นตอนนี้ เมื่อกฎหมายมิได้บัญญัติให้อ่านาจอแก้พนักงานอัยการพนักงานสอบสวนก็อาจ เข้ามา เป็นผู้ดำเนินการได้

2.5.4 ปัญหาในเรื่องระยะเวลาในการควบคุมตัวและอายุความ

การควบคุมตัวหมายความว่า การ คุมหรือกักขังผู้ถูกจับ โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน¹²¹ ซึ่งการควบคุมตัวระหว่างคดี เป็นการจำกัดเสรีภาพในการ เคลื่อนไหว เปลี่ยนที่ทางของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อ เป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีขึ้นกำหนดคดี หรือ เป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการบังคับคดี หรือ เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐทั้งสองประการที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ¹²²

¹²⁰ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 77.

¹²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(21).

¹²² คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 89 - 90.

- 1) เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปไ้โดยเรียบร้อย
- 2) เพื่อประกันการมีตัวของบุคคลผู้ต้องหาหรือจำเลย และ
- 3) เพื่อประกันการบังคับโทษ

แม้ว่าจุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีจะมี 3 ประการดังกล่าว แต่จุดมุ่งหมายหลักก็คือ เพื่อให้การสอบสวน เป็นไปไ้โดยเรียบร้อย และเพื่อประกันการมีตัวของบุคคลผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อการบังคับโทษนั้น เป็นเพียงจุดมุ่งหมายรอง เพราะกรณีอาจไม่มีการบังคับโทษในคดีนั้น เลยก็ เป็นได้ แม้ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดเป็นต้นว่า ศาลรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษจำเลยไว้ ทั้งนี้แสดงว่าการควบคุมตัวระหว่างคดี เป็นเรื่องของช้อยกเว้น โดยหลักแล้ว เจ้าพนักงานและศาลต้องปล่อยตัวบุคคลผู้ต้องหาหรือจำเลย จะควบคุมบุคคลผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น¹²³ ส่วนเรื่องระยะเวลาที่จะควบคุมบุคคลผู้ต้องหา กฎหมายกำหนดว่าจะควบคุมไว้เกินกว่าความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดีไม่ได้ และกรณีจะจำเป็นเพียงใดก็ตามจะควบคุมเกินกว่ากำหนดเวลาดังบัญญัติไว้ในกฎหมายไม่ได้¹²⁴

ตามกรณีในมาตรา 14 นี้ การที่พนักงานสอบสวนมีเหตุควร เชื่อว่าบุคคลผู้ต้องหาวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ และได้สั่งให้แพทย์ทำการตรวจบุคคลผู้หาคนั้น โดยส่งตัวบุคคลผู้ต้องหาไปยังสถานที่ของแพทย์ ในระยะเวลาที่แพทย์ทำการตรวจบุคคลผู้หาซึ่งอาจต้องใช้ ระยะเวลาหลายวัน ถือได้ว่าช่วงเวลานี้ เป็นขั้นตอนส่วนหนึ่งของการสอบสวน เพื่อจะ เป็นข้อมูลหลักฐานสำหรับพนักงานสอบสวนในการวินิจฉัยว่า บุคคลผู้หาผู้นั้นวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีหรือไม่ ซึ่งจะเป็นผลให้พนักงานสอบสวนต้องงดการสอบสวนบุคคลผู้หาผู้นั้น หรือควรจะต้องดำเนินการสอบสวนต่อไปแล้วแต่กรณี ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนด้วย ระยะเวลาดังกล่าวนี้จึงตกอยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 เช่นกัน

¹²³คดีศ น นร. เรื่อง เกี่ยวกัน.

¹²⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

ส่วนในชั้นตอนที่พนักงานสอบสวนได้รับทราบรายงานการวินิจฉัยของแพทย์แล้ว เห็นว่า ผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ จึงไต่ถามการสอบสวนและส่งตัวผู้ต้องหาไปรับการรักษา ซึ่งโดยปกติจะทำการส่งตัวผู้ต้องหาไปยังโรงพยาบาลโรคจิต สำหรับระยะเวลาที่ผู้ต้องหารับการรักษานี้ไม่ใช่ระยะเวลาในการควบคุมตัวระหว่างคดีที่ตกอยู่ในบังคับของ มาตรา 87 เนื่องจากว่าการส่งตัวผู้ต้องหาไว้วัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการรักษาจนหาย หรืออยู่ในสภาพที่สามารถจะต่อสู้คดีได้ เพื่อที่จะสามารถกลับมาดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหานั้นต่อไป การควบคุมตัวจำเลย เพื่อการรักษาดังกล่าวจึงมิใช่การควบคุมตัว เพื่อวัตถุประสงค์ของการควบคุมตัวระหว่างคดีดังที่กล่าวไว้ข้างต้น มาตราการตามมาตรา 14 นี้ จึงมีลักษณะ เป็นมาตรการพิเศษที่ใช้ เฉพาะในกรณีผู้ต้องหานี้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีเท่านั้น ส่วนข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาในการควบคุม เสรีภาพของผู้ต้องหา ในระหว่างการรักษาตัว ซึ่งอาจต้องใช้เวลานานหรืออาจจะไม่สามารถรักษาให้หายได้เลย นั้นก็คงจะคงพิจารณาถึง เรื่องอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ซึ่งตามมาตรานี้ได้บัญญัติถึงกรณีที่ได้มีการฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้วจำเลยวิกลจริต ให้เริ่มนับอายุความใหม่นับแต่วันศาลสั่งการพิจารณา แต่ในกรณีที่ผู้ต้องหาวิกลจริตในชั้นสอบสวนและมีการงดการสอบสวนนั้น มิได้มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องอายุความไว้เป็นพิเศษ จึงคงต้องนับอายุความตามปกติ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 คือ เริ่มนับตั้งแต่วันที่กระทำผิด ซึ่งหากระยะเวลาในการรักษาผู้ต้องหาแล้ว ระยะเวลาอายุความตามกฎหมายแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาผู้นั้นไป

อนึ่งหากพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนผู้ต้องหาในขณะที่ผู้ต้องหาวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้แล้ว ย่อมถือว่าการสอบสวนผู้ต้องหานั้นไม่ชอบ ซึ่งอาจจะทำให้พยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนผู้ต้องหากลับมานั้นไม่อาจรับฟังได้ 125

125 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226.